

Osmanlı İmparatorluğu'nda Kavaslar (Yeni Belgeler ve Görsellerle)

Şükrü Seçkin Anık*

Araştırma Makalesi

*Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi,
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi,
Kırşehir/TÜRKİYE
sukru.anik@ahievran.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7414-0442

Geliş: 20 Ağustos 2024

Kabul: 16 Aralık 2024

Yayın: 10 May 2025

Bu çalışma ön inceleme sürecinde
ve yayımlanmadan önce
iThenticate ile taranmıştır.

ÖZ

XIX. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun idari, mali ve askeri alanlarda köklü düzenlemeler yaptığı bir dönemdir. 1826 yılında, tarihe Vak'a-i Hayriye olarak geçen Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması bu köklü düzenlemelerden biridir. Bu tarihe kadar merkez ve taşra idarelerinde yeniçeriler vasıtasıyla yürütülen asayiş ve güvenlik ile ilgili konular, 1826'dan sonra yeniden düzenlenmiştir. Bu çalışma, Vak'a-i Hayriye'den sonra asayiş ve iç güvenlik ile ilgili yapılan bu yeni düzenlemelere ve bu alanda istihdam edilen kavas adı verilen görevlilere odaklanmaktadır. Çalışmada öncelikle "kavas" terimi üzerinde durulmuştur. Daha sonra kavaslar, görev tanımlarını belirleyen nizamnameler incelenerek, istihdam edildikleri idari birimlere göre sınıflandırılmışlardır. Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu'nun Vak'a-i Hayriye'den sonra iç güvenlik ve asayiş ile ilgili problemleri, nasıl çözmeye çalıştığını anlamak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Osmanlı'nın kavaslarla ilgili yayınladığı nizamnameler üzerinden, asayiş ve güvenlikten sorumlu zabıta, polis ya da jandarma gibi modern güvenlik birimleri kurulmadan önce kavasların bu alanlarda istihdam edildiği ve mezkûr teşkilatların temelini oluşturduğu iddiası öne sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kavas, Güvenlik Görevlisi, Kolluk Kuvveti, Zaptiye, Mübaşir

Kawwases in the Ottoman Empire (With New Documents and Images)

Research Article

*Corresponding Author, Asist.
Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran
University, Kırşehir/TÜRKİYE
sukru.anik@ahievran.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7414-0442

Received: 20 August 2024

Accepted: 16 December 2024

Published: 10 May 2025

This paper was checked for
plagiarism using iThenticate
during the preview process and
before publication.

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution
4.0 (CC BY-NC 4.0)
International License

ABSTRACT

The 19th century was when the Ottoman Empire fundamentally adjusted administrative, fiscal, and military issues. The abolition of the Janissaries, which went down in history as Vak'a-i Hayriye, in 1826 is one of these fundamental adjustments. The problems concerning public order and security which were carried out by the Janissaries in the central and provincial administrations until this date, were reorganized after 1826. This study focuses on the changes made after the Vak'a-i Hayriye regarding public order and internal security and the officers called kawwas employed in this field. First, this study focuses on the term "kawwas". Then, kawwases were classified according to the administrative units they were hired in by examining the regulations that determined their job descriptions. In this context, it is aimed to understand how the Ottoman Empire tried to solve the problems concerning security and public order after the Vak'a-i Hayriye. Following this purpose, it is claimed that before the establishment of modern security units such as the police, gendarmerie, or municipal police responsible for public order and security, the kawwases were employed in these areas and they formed the origin of these organizations, as for that the regulations published by the Ottoman Empire regarding kawwases.

Keywords: Kawwas, Security, Law-Enforcement Officers, Zaptieh, Tipstaff

Funding: The author has reported that this study received no financial support.

Conflicts of interest: The author declares that there are no potential conflicts of interest.

Peer Review: External, double-blind

Finansman: Herhangi fon veya maddi destek kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız, çift-kör hakemlik.

Atıf - Cite: Anık, Şükrü Seçkin. Osmanlı İmparatorluğu'nda Kavaslar (Yeni Belgeler ve Görsellerle). *History Studies* 17, no. 2 (2025): 333-363.

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda iç güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve asayiş gibi meseleler Yeniçeri Ocağı vasıtasıyla çözüme kavuşturulmuştur. Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra ise bu meseleler Polis Teşkilatı, Zaptiye Teşkilatı ya da Jandarma Teşkilatı gibi modern kurumlar ihdas ederek buralara havale edilmiştir. Ancak Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması 1826 yılıdır. Jandarma Teşkilatının kuruluş tarihi olarak 1839, Polis Teşkilatı'nın kuruluşu tarihi olarak ise 1845 yılı kabul edilmektedir. Zaptiye Teşkilatı'nın ise 1846 yılında Müşirlik temelleri atılmış 1879 yılında müstakil bir nezaret olarak ihdas edilmiştir. Dolayısıyla yeniçerilerin kaldırılması ve yerine iç güvenliği sağlamak için modern kurumların kurulması arasında en erken on üç en geç elli üç yıllık bir süre vardır. Bu süre zarfında gerek şehirlerde gerekse de yollarda iç güvenlik ve asayiş sağlamak için ne gibi önlemlerin alındığı sorusu önemli bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Bu soruya cevap bulmak için hazırlanan bu çalışmaya göre, söz konusu bu süre zarfında gerek şehirlerde çarşı, pazar ve mahalle aralarında kamu düzenini gerek yollardaki geçiş güvenliğini gerekse de çeşitli yerli ve yabancı kurumların güvenliğini sağlamak amacı kavas adı verilen görevliler istihdam edilmiştir. İlgili idarecinin maiyeti altında istihdam edilen bu kavaslar modern güvenlik birimleri kurumsal bir şekilde oluşturuluncaya kadar hemen her alanda güvenlik ve asayiş ile ilgili meselelerin çözümünde kullanılmışlardır. Daha sonra güvenlik birimleri oluşturulunca idareci ve görevlilerin maiyetindeki kavaslar bu modern kurumsal yapılarda görevlendirilmişlerdir.

Yapılan araştırma neticesinde kavaslar hakkında üç adet müstakil çalışma tespit edilmiştir. Bunlardan ilk ikisi, Prof. Dr. Mehmet Canatar tarafından yapılan çalışmalardır. Canaydın'ın ilk çalışması 1997 yılında İlmi Araştırmalar Dergisi'nde yayımlanmıştır¹. İkinci çalışması Diyanet İslam Ansiklopedisi'ne "*Kavas*" maddesi olarak eklenmiştir². Söz konusu çalışmalar, kavasları belirli bir müessese çatısı altında görev yapan kolluk kuvveti olarak ele almakta ve bu müessesenin genel hatlarını çizmektedir. İkincisi ise Sinan Çuluk tarafından sadece konsolosluklarda çalışan kavasların ele alındığı çalışmadır³. Burada konsolosluklarda müstahdem güvenlik görevlilerine yönelik düzenleme ve değişiklikler ele alınmaktadır. Canatar'ın çalışması Çuluk'un çalışmasına nazaran kavasları daha geniş ve etraflıca ele almaktadır. Ancak kavasları sınırları ile görev ve sorumlulukları belli bir teşkilat yapısı altında ele almış ve kavaslara yönelik yayınlanan nizamnamelerin neredeyse hiçbirini incelememiştir. Sadece kavasların nizam ve intizamları hakkında belgelerin kaleme alındığından birkaç cümle ile bahsetmiştir. Buna ilaveten söz konusu çalışmalarda aşağıda da açıklanacağı üzere Mâbeyn-i Hümayun Kavasları'dan ise hiç bahsedilmemektedir. Bize göre Osmanlı tarihinde müstakil bir kavas teşkilatı bulunmamaktadır. Sadece "*kavas*" adı verilen ve görev tanımı görev aldığı birime göre değişen bir meslek türünden söz edilebilir.

Diğer taraftan, Canatar'ın mezkûr çalışmasının 1997 yılında yayınlandığı düşünülürse o zamandan beri arşivde yapılan tasnif çalışmalarının bir hayli arttığı ve bu sayede yeni belge ve görsellere daha rahat ulaşıldığı da bir gerçektir. Bu nedenle Canatar'ın kavaslar üzerine hazırladığı yön gösterici çalışmasının tekrar ele alınarak yeni belgelerle bir kere daha değerlendirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, kavasların görev tanımları ve sorumluluklarını İstanbul ve taşra idarelerindeki güvenlik ve asayiş ihtiyacı bağlamında daha net olarak belirlenmeye çalışılmıştır.

¹ Mehmet Canatar, "Osmanlı Devleti'nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı", *İlmi Araştırmalar Dergisi*, no. 4 (1997): 67.

² Mehmet Canatar, "Kavas," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2022) 25:66.

³ Sinan Çuluk, "Yasakçıdan Kavasa", *Arşiv Dünyası*, no. 8 (2006): 34.

Kavaslar özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başta konsolosluklar olmak üzere resmi ve gayr-ı resmi hemen her kurumda silahlı koruma memuru olarak görev yapan müstahdemlerdir. Bunun yanı sıra, taşra ve merkez teşkilatlarında asayişten sorumlu zabıta görevlisi ya da kolluk kuvveti olarak, yine merkezde gerek sarayda gerekse de çeşitli devlet kurumlarında güvenlik görevlisi olarak, mahkemelerde mübaşir olarak ya da suçluların haphanelere nakli ile meşgul olarak görev yaptıkları da bilinmektedir.

Arapça “yay” anlamına gelen “kavs – قوس” kelimesinden ileri gelen “kavas” kelimesi, tarihi süreç içerisinde taşıdığı anlam itibari ile hem yapısal hem de kavramsal olarak değişikliğe uğramıştır. Kavas kelimesi klasik dönemde oldukça geniş bir kullanım alanına sahip olmakla beraber oklu asker, ok yapan kişi, okçu, yivli silah taşıyıcı, ok taşıyıcı, ok ve yay kullanan kişi, çakmaklı tüfek kullanıcısı, polis-asker ve özel yetiştirilmiş usta okçu anlamlarına sahiptir⁴. XVIII. yüzyıldan sonra ise genellikle iç güvenlik ve asayişten sorumlu olmuşlar⁵ ve belgelerde çavuş ya da hademe kelimeleri ile eş anlamlı olarak kullanılmışlardır⁶.

Klasik dönemde kara ve deniz ordusunda ok ve yay kullanan paralı askerleri ifade etmek için kullanılan kavas kelimesi belgelerde “قواس- kavvās” şeklindeki yazılmaktadır⁷. Bu dönemde tek bir istisna olarak 23 Numaralı Mühimme Defteri’nde “قواس- kavvās” şeklinde yazılan bir kelimenin “yasakçı” anlamında kullanıldığı görülmektedir⁸. Dolayısıyla okçu asker olarak kullanılan kişilerin bu dönemde yavaş yavaş asayiş ve kamu düzeni gibi alanlarda da istihdam edilmeye başlandığı söylenebilir. XVII. yüzyıl ortalarından itibaren ise sarayda çalışan hizmetlilerin maaşlarının kaydedildiği mevacic defterlerinde ise aynı kelimenin “قواس- kavvās” şeklindeki yazıldığı görülmektedir⁹. Akla ilk gelen bu kavasların ok üreten ehl-i hiref mensubu kişiler olduğudur. Ancak ehl-i hiref mensubu ok üreticilerine *tirger*, yay üreticilerine ise *kemanger* bunların bağlı olduğu idari yapıya da *cemaat-i tirgeran-ı hassa* ya da *cemaat-i kemangeran-ı hassa* adı verilmektedir¹⁰. Bunların padişahın yakın koruması olan ve ok ve yay ile silahlandırılan solaklar olduğu da düşünülebilir. Zira *Kitabu Mesalihi'l-müslimin ve Menafi'l-müminin* adlı eserde solaklar için, “padişah-ı âlem-penah hazretlerinin kavaslarıdır” ifadesi yer almaktadır¹¹. Ancak bu eserde “kavas” kelimesi “قواس- kavvās” şeklinde yazılmıştır. Söz

⁴ Canatar, “Osmanlı Devleti’nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı”, 68.

⁵ Abdülkadir Özcan, “Zaptiye,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013) 44:128; Abdülkadir Özcan, “Karakol,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001) 24:430.

⁶ Orhan Fuat Köprülü, “Çavuş,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993) 7:236.

⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Asafi Mühimme Defterleri (A. DVNSMHM. d), Defter/Hüküm, 18/258 (15 L. 979 [1 Mart 1572]); BOA. A. DVNSMHM. d. 9/81. (3 L. 977 [11 Mart 1570]); BOA. A. DVNSMHM. d. 11/475 (11 C. 978 [10 Kasım 1570]); BOA. A. DVNSMHM. d. 14-1/96 (14 Ca. 979 [4 Ekim 1571]); BOA. A. DVNSMHM. d. 16/203 (9 Za. 979 [24 Mart 1572]), BOA. A. DVNSMHM. d. 23/395 (3 Ş. 981 [28 Kasım 1573]); BOA. A. DVNSMHM. d. 42/1193 (3 Ş. 979 [21 Aralık 1571])

⁸ BOA. A. DVNSMHM. d. 23/747 (23 Za. 981 [1574]); Şeyda Karvar, “23 Numaralı ve 1573-1574 (H. 981) tarihli Mühimme Defteri/S. 282-352 (Özet-transkripsiyon-dizin)” (yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, 2018) 105.; Osmanlı öncesi Türk devletlerinde kullanılan ve “saray muhafızı” anlamına gelen Yatgak-Yatak kelimeleri Osmanlılar zamanında anlam ve telaffuz değişikliğine uğrayarak Yatakçı-Yasakçı şekline dönüşmüş ve çarşı pazarda kol gezen emniyet görevlilerini tanımlamak için kullanılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Canatar, “Osmanlı Devleti’nde Yasakçılar”, *Osmanlı’nın İzinde Prof. Dr. Mehmet İspirli Armağanı* içinde., Editör Feridun Emecen, İshak Keskin ve Ali Ahmetbeyoğlu (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), 362.

⁹ BOA. Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d.), 12735, v. 89 (29 C. 1049 [27 Ekim 1639]).

¹⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Osmanlı Sarayı’nda Ehl-i Hiref (Sanatkârlar) Defterleri”, *Belgeler*, no. 15 (1981): 23.

¹¹ Canatar, “Osmanlı Devleti’nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı”, 68; *Kitabu Mesalihi'l-müslimin ve Menafi'l-müminin*. Hazırlayan Yaşar Yücel. (Ankara: Dil, Tarih - Coğrafya Fakültesi Basımevi, 1980) 29.

konusu defterde ise yukarıda da belirtildiği üzere “قواص- kavās” şeklinde bir kullanım mevcuttur. Dahası solaklar maaş defterlerinde “kavas” olarak değil, “cemaat-i solakân” ya da “cemaat-i solakan-ı rikab-ı Hümayun” olarak kaydedilmişlerdir¹². Dolayısıyla bu kavasların aşağıda detaylandırılacağı üzere saray hizmetkârlarından Mâbeyn-i Hümayun Kavasları olması daha muhtemeldir.

Kavas kelimesinin zamanla uğradığı bu yapısal değişim, anlamına da yansımıştır. Eski Türkçe sözlükler incelendiğinde bu yapısal ve anlamsal farklılıkların net olarak belirtildiği göze çarpmaktadır. Örneğin, Ahmed Vefik Paşa “قواس- kavvās” kelimesini “Sabıkda okçu asker. Hala mübaşir” olarak tanımlar¹³. Mehmed Salahi “Okçu demektir. Evvelde ok atmak ve o takımı taşımak üzere nezd-i kibarda bulundurulanan hizmetkâra ıtlak olunurdu. Muahharen çavuşların madununda olarak maiyetde kullanılan müsella efrad ıtlak olunmuşdur. El-yevm bazı devair-i resmiyede mübaşir ve sefir ve konsolos gibi memuri-i ecnebiye maiyetinde istihdam olunan efrada tahrif ve tahfi ile قواص demekdir. Böyle yazılmış. Yazılmamalı cemi kavvasandır.” şeklinde bir tanımlamaya yer vermektedir¹⁴. Şemseddin Sami ise kelimenin iki farklı yazımı arasında bir ayrıma giderek iki ayrı tanımlama yapar. Buna göre Kamus-ı Türki’de “قواس- kavvās” kelimesi “Okla müsella asker. Aslı, Arabi’de okçu yani ok yapan adam demektir” şeklinde tanımlanırken “قواص- kavās” ise “Büyük amirler hizmetinde çavuş, mübaşir, sefarethane ve banka gibi gayr-ı resmi dairelerde silahlı muhafaza memuru” olarak tanımlanmaktadır¹⁵. Dolayısıyla bütün yapısal ve anlamsal ifadelerden yola çıkarak “kavvās” kelimesinden ok ve yay ile savaşılan askeri, “kavās” kelimesinden ise güvenlik ve asayişten sorumlu görevlileri anlamak gerekmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda kavaslığın bir kurum olarak ne zaman, nerede ve nasıl teşekkül ettiğine yönelik bir kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Canatar mezkûr çalışmasında solak birliklerinin zaman zaman kavas olarak anılmasından ve bu birliklerin de ilk defa I. Bayezid zamanında oluşturulmasından hareketle kavaslığın müstakil bir müessese olarak bu dönemde ortaya çıktığını iddia etmektedir¹⁶.

Kavasların XVIII. yüzyıldan sonra üstlendikleri güvenlik ve asayiş ile ilgili görevleri klasik dönemde saray çavuşları, muhızlılar ve harbeciler tarafından yerine getirildiği görülmektedir. Divan-ı Hümayun Çavuşlarının divan günleri davalıları divana getirerek mübaşirlik yaptıkları, ferman ve beratları ilgililere iletmek üzere sevk edildikleri, padişahın geçit törenlerinde en önden yürüyerek alaya yol açtıkları, hapis ya da tevkif olunacak kişileri emrolunan yerlere götürdükleri ve evlerini de mühürledikleri bilinmektedir¹⁷.

İstanbul ve taşralardaki davalarda ise davalıları kadıların huzuruna çıkartan görevliler Muhız Ağaları ve idaresi altındaki muhızlılardır. Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra Muhız Ağalığı da kaldırılmış ve yerine Tomruk Ağalığı ihdas edilmiş, ilk Tomruk Ağası olarak da Baş Kapı Kethüdası iken Silahşor zümresine dâhil olan Tahir Ağa atanmıştır¹⁸. Tomruk Ağası

¹² Zeynep Tarım Ertuğ, “Solak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009), 37:368; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları: Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı*. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988) 218; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı*. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1984) 447.

¹³ Ahmed Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmani*. (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1306), 2:929.

¹⁴ Mehmed Salahi, *Kamus-ı Osmani*, II, Hazırlayan Ali Birinci. (İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019) 2:222.

¹⁵ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*. (İstanbul: İkdâm Matbası, 1318) 1086.

¹⁶ Canatar, “Osmanlı Devleti’nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı” 69

¹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, 408, 409, 410 ve 414.

¹⁸ Sahaflar Şeyhi-zade Seyyid Mehmed Es’ad Efendi, *Vak’a-nüvis Es’ad Efendi Tarihi (Bahir Efendi’nin Zeyl ve İlaveleriyle) 1237-1241/1821-1826*, Hazırlayan. Ziya Yilmazer. (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2000) 634;

altında hizmet veren kavaslar ise Bâb-ı Ali yakınlarındaki Tomruk Dairesi adı verilen hapisanede bulunan koğuşlarda ikamet etmişlerdir¹⁹. Buna ek olarak Tomruk Dairesinde 150 adet kavas ve 500'de sekban istihdam edildiği²⁰ ve Hazine-i Evrak kurulmadan önce devlet dairelerinde biriken evrakın burada muhafaza edildiği bilinmektedir²¹. Dolayısıyla merkez teşkilatlarda Divan-ı Hümayun Çavuşlarının ya da gerek taşrada muhızlıların üstlendikleri özellikle güvenlik, asayiş ve mübaşirlik gibi konularda, kavasların istihdam edildiği söylenebilir.

Kavaslar görev aldıkları askeri ve idari birimlere göre Mâbeyn-i Hümayun Kavasları, Bâb-ı Âli Kavasları, Taşra Kavasları, Şehremaneti Kavasları ve Konsolosluk Kavasları olmak üzere 5 ayrı grupta tasnif edilebilir. Her bir kavas grubunun görev ve sorumlulukları birbirinden ayrı olmakla birlikte giydikleri üniformalar değişiktir. Bu bakımdan bazı kavas grupları kendi içinde de alt sınıflara ayrılmaktadır.

1. Mâbeyn-i Hümayun Kavasları

Kavaslar ile ilgili yapılan çalışmaların hiç birinde Mâbeyn-i Hümayun Kavasları'ndan bahsedilmemektedir. Tek bir istisna olarak Prof. Dr. Ali Akyıldız, yaptığı bir çalışmada Mâbeyn-i Hümayun Kavasları'ndan birkaç cümle ile bahsetmektedir²².

Çeşitli belgelerde Mâbeyn-i Hümayun Kavasları²³, Rikâb-ı Hümayun Kavasları²⁴, Kavas-ı Hümayun²⁵ ya da Rikâb-ı Âli Kavası²⁶ olarak da adlandırılan bu kavasların isimlerinden saray görevlisi olduğu anlaşılmaktadır. Mâbeyn-i Hümayun Kavasları ile ilgili erişebildiğimiz en eski kayıt 1049 Reşen (Ekim-Kasım-Aralık 1638) mevacibini ihtiva eden defterdir. Bu deftere 36 adet Rikâb-ı Hümayun Kavas-ı'nın adı geçmektedir. Bu defter yukarıda da bahsedildiği üzere kavasların “قواص - kavās” şeklinde kaydedildiği ilk kayıttır. Dolayısıyla artık 1638 yılı itibarıyla kavasların okçu olarak askeriyede istihdam edilen askerlerden ya da taşrada asayişten sorumlu görevlilerden farklı bir takım sorumlulukları olan müstahdemler oldukları söylenebilir. Peki, sarayda istihdam edilen bu kavaslar hangi görevlerde kullanılmışlardır?

Mâbeyn-i Hümayun Kavaslarının görev tanımlarını belirten bir kanunname ya da nizamname ile karşılaşılmazsa da belgelerden bir takım yorumlamalar yapılabilir. Örneğin Zilkade 1244 (Mayıs 1829) tarihli bir belgede taşradan toplanan askerlere 1500 adet tüfek, *kavas mübaşeretiyle* gönderilmektedir²⁷. 1271 (1854-55) tarihli bir başka belgede ise Silivri'den Anbâr-ı Âmir'e gönderilen kömürlerin yerine ulaşması için iki adet kavas tayin edildiği

Recep Ahışhalı, “Muhız,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020), 31:85.

¹⁹ Mehmet İpşirli, “Bâbiâli, Tarih” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991) 4: 378; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020) 265; Canatar, “Osmanlı Devleti'nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı”, 70.

²⁰ Stanford J. Shaw-Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye II*, Çeviren Mehmet Harmancı, (İstanbul: Eren Yayınları, 2010) 76.; Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw tarafından verilen bu bilgide “sekban” kelimesi yerine “seymen” kelimesi geçmektedir. Ancak bu zabitlerin gerçek adları “sekban” olmalıdır. Zira şimdiye kadar karşılaştığımız belgelerin hiç birinde “seymen” adına rastlamadık. Belgelerde genellikle “kavas ve sekbanlar” şeklinde bir adlandırma kullanılmaktadır. Örneğin Bkz.: BOA. Hatt-ı Hümayun (HAT) 530/26118-A (19 Z. 1254 [5 Mart 1839]); BOA. HAT. 530/26118-B. (19 Z. 1254 [5 Mart 1839]).

²¹ Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018) 144.

²² Ali Akyıldız, *Mabeyn-i Hümayun: Osmanlı Saray Teşkilatının Modernleşmesi*. (İstanbul: Timaş Yayınları, 2024) 65.

²³ BOA. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrak (TSMA. e.), 1093/90 (4 Ş.1214 [11 Ocak 1800]).

²⁴ BOA. MAD. d. 12735.

²⁵ BOA. Ali Emiri Sultan Ahmed III. (AE. SAMD III.), 153/15039 (20 S. 1119 [23 Mayıs 1707]).

²⁶ BOA. MAD d. 10473 (1 M. 1241 [16 Ağustos 1825]).

²⁷ BOA. Cevdet Askeri (C. AS), 307/12687 (18. Za. 1244 [22 Mayıs 1829]).

anlaşılmaktadır²⁸. 1276 (1859-60) tarihli bir başka belgede ise *tahsilat umurunda müstahdem* kavasların maaş tahsislerine yer verilmektedir²⁹. 1323 (1905) tarihli bir başka belgeye göre de Ahmed adında bir kavas nazır efendiye bazı telgrafları imzalatmak için Büyükkada'da bulunan konağına gitmiş ve yol masrafı olarak 21 kuruş almıştır³⁰. Bunlara ek olarak saray ile postahâne³¹, telgrafhâne³², banka³³ ve daha pek çok farklı yere para ya da evrak taşıması için Mâbeyn Kavasları'nın kullanıldığına dair oldukça fazla sayıda belgeye rastlamak mümkündür³⁴. Dolayısıyla Mâbeyn-i Hümayun Kavasları'nın sarayın mübaşeret ve getir götür işleri ile meşgul oldukları söylenebilir. Bununla beraber özellikle XIX. yüzyıl ortalarından itibaren kılıç alayı gibi önemli geçit törenlerinde padişahın maiyeti olarak alayın en önünden gidip yolu açmak gibi bir görevleri olduğu da bilinmektedir³⁵.

1273 (1856-57) tarihli nüfus defterine göre Topkapı Sarayı'nda da görevli 45 Mâbeyn-i Hümayun Kavasları'nın adı geçmektedir³⁶. Bu kavasların resmi görevde iken beyaz setre ve siyah pantolon giydikleri bilinmektedir³⁷. Mâbeyn-i Hümayun Kavasları haberleşme için gönderildikleri yerler için yol harcırahı almışlardır. Ancak İstanbul'da tramvay ya da vapur gibi toplu taşımanın bulunduğu yerlere gittiklerinde at arabası ya da kayık gibi özel araç tutmaları değil, toplu taşımayı kullanmaları beklenmektedir. Zira 1321 (1903-04) tarihli bir belgeden Emlâk-ı Hümayun İdaresi'ne ait bazı hususat için kavas ve odacı gibi müstahdemlerin gönderildikleri mahallere toplu taşıma ile gitmeleri mümkün olduğu halde araba ile gidip gelmeleri fazla masrafa sebep olduğu için sadece uzak mesafelere gidileceği zaman araba tahsis edilmesi yönünde karar alındığı anlaşılmaktadır³⁸.

Mâbeyn-i Hümayun Kavasları'nın dönem dönem aldıkları maaşlar ve mevcutları değişiklik göstermektedir. Örneğin 1214 (1799-1800) tarihinde Kavasbaşı İbrahim Ağa senelik 200 kuruş maaş alırken emrinde bulunan yirmi bir adet kavas yüzer kuruş maaş almaktadır³⁹. Bir diğer belgede ise 1309 (1891-92) tarihinde Kavas Başı Osman Ağa 576 kuruş maaş alırken emrindeki 16 adet kavas yüz kırk dörder kuruş maaş almaktadır⁴⁰.

²⁸ BOA. Hazine-i Hassa İradeler (HH. İ), 13/21 (8 M. 1271 [1 Ekim 1854]).

²⁹ BOA. Sadaret, Nezaret ve Devair Evrakı (A. MKT. NZD), 300/72 (13 C. 1276 [7 Ocak 1860]).

³⁰ BOA. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti (ML. EEM.), 599/2 (7 Ra. 1373 [12 Mayıs 1905]).

³¹ BOA. ML. EEM. 383/50 (22 B. 1317 [26 Kasım 1899]).

³² BOA. ML. EEM. 609/51. 30 Haziran 1323 [13 Temmuz 1907]).

³³ BOA. ML. EEM. 383/116 (29 Eylül 1317 [12 Ekim 1901]).

³⁴ Örneğin, Yıldız Sarayı ile Üçüncü Şube İdaresi arasındaki muhtelif yazışmaların taşınması ile görevlendirilen Mabeyn Kavas Mustafa bin Selim Efendi'nin yol masraflarının karşılanması ya da Yıldız Sarayı'ndan Osmanlı Bankasına ilgili yazışma trafiğinde kullanılan Kavas Seyyid Mehmed Ali hakkında bkz.

BOA. ML. EEM. 382/2 (4 Eylül 1317 [17 Eylül 1901]).

ve BOA. ML. EEM. 382/98 15 Haziran 1317 [28 Haziran 1902]).

³⁵ Abdülkadir Özcan, "Kılıç Alayı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2022) 25:407.

³⁶ BOA. Nüfus Defterleri (NFS. d), 458/30^b (29 Z. 1273 [20 Ağustos 1857]).

³⁷ BOA. İrade Dahiliye (İ. DH), 480/32338 (6 Ca. 1278 [9 Kasım 1861]).

³⁸ BOA. ML. EEM. 516/65 (14 Ağustos 1321 27 [Ağustos 1905]).

³⁹ BOA. TSMA. e. 1093.

⁴⁰ BOA. Hazine-i Hassa Defterler (HH. d), 1318. Mabeyn-i Hümayun Kavasları'nın maaşları ve toplam mevcutları her dönem değişiklik arz ettiğinden burada verilen iki örneğin kâfi olacağı düşünülmüştür. Mabeyn-i Hümayun Kavaslarının maaş defterleri için ayrıca bkz. BOA. MAD. d. 10473 (1 M. 1241 [16 Ağustos 1825]); BOA. TSMA. d. 776 (29 Za 1249 [9 Nisan 1834]); BOA. HH. d. 23875 (29 L. 1268 [16 Ağustos 1852]); BOA. HH. d. 11434 (20 Z. 1276 [9 Temmuz 1860]); BOA. HH. d. 11433 (29 Ş. 1278 [1 Mart 1862]); BOA. MAD. d. 9373 (5 M. 1285 [28 Nisan 1868]); BOA. MAD. d. 11590 (17 Ş. 1288 [1 Kasım 1871]); BOA. MAD. d. 10765 (4 Z. 1291 [12 Ocak 1875]); BOA. HH. d. 1339 (28 Ağustos 1305 [9 Eylül 1889]); BOA. HH. d. 8414 (20 Eylül 1307 [2 Ekim 1891]); BOA. HH. d. 10714 11 Kanunusani 1317 [24 Ocak 1902]); BOA. HH. d. 6784 (9 Nisan 1326 [22 Nisan 1910]); BOA. HH. d. 7690 (22 Haziran 1327 [5

2. Bâb-ı Âli Kavasları

Bâb-ı Âli Kavasları yukarıda da bahsedildiği üzere XIX. yüzyılın ilk çeyreğinin sonuna kadar Çavuşbaşlıların idaresi altındaki Tomruk Ağası'na bağlı olan ve güvenlik, asayiş ve adalet gibi hizmetlerde kullanılan görevlilerdir. Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra özellikle de merkezi idarenin nezaretler şeklinde yeniden teşkilatlandırılmaya çalışıldığı sırada Bâb-ı Âli'ye bağlı sivil ve askeri bürokrasilerde kavaslar istihdam edilmeye başlanmıştır. Bunun ilk örneğini 1826 tarihli bir belgede görmek mümkündür. Söz konusu belgeye göre Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasında büyük hizmetleri görülen Boğaz Muhafızı Hüseyin Paşa, yeni kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunun ilk seraskeri olarak atandığında, Seraskerlik binasının güvenliğini maiyetindeki kavalara bırakmıştır⁴¹. 1829 tarihli bir başka belgeden ise “Ülâ” rütbesindeki mülki idarecilere Asâkir-i Mansûre ordusundan iki nefer çavuş ve iki nefer kavas istihdam edileceğine dair izin verildiği anlaşılmaktadır⁴².

Görev tanımları ve sorumluluk alanlarına göre Bâb-ı Âli Kavasları, Seraskerlik Kavasları, Zaptiye Kavasları ve Koruma Kavasları olmak üzere üç sınıfa ayrılmaktadır.

2.1. Seraskerlik Kavasları

Bâb-ı Âli'ye bağlı idari birimler teşkilatlandıkça buralarda hizmet edecek olan kavasların da görev ve sorumluluklarını belirleme ihtiyacı hâsıl olmuştur. 23 Ocak 1834 tarihinde yayınlanan nizamnâme⁴³ bu neviden değerlendirilecek bir belgedir. Bu nizamnâme ile yeniçeriler yerine ihdas edilen Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunun komutanı olan Seraskerin bu makama bağlı birimlerin bulunduğu Bâb-ı Seraskerî'de görev yapacak olan kavasların iş tanımları ve sorumlulukları belirlenmiştir. Buna göre;

- Seraskerlikte kavalardan ellişer kişilik üç takım oluşturularak toplamda yüz elli adet kavas istihdam edilecek. Her takımdaki kırk dokuz neferden kırk tanesi kavas olacak. Her on nefere bir başnefer ve bir çavuş atanacak. Her ellilik takımın başına ise bir zabıt ve onun da üzerinde bir mülazım getirilecek. Yani toplam üç takımda üç mülazım, iki çavuş, on iki başnefer ve her takımda kırk neferden toplamda yüz yirmi nefer piyade kavas bulunacaktır. Bu kavaslar Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye usulüne göre maaş alacaklardır. Bu usule göre mülazımlar aylık yüz yirmi kuruş, çavuşlar aylık kırk kuruş, baş neferler aylık otuz kuruş ve piyade kavaslar aylık yirmi kuruş maaş alacaklar.
- Kavasların sayısı barış zamanında yüz elli adeti geçmeyecektir. Savaş zamanlarında ise en fazla üç yüz adet kavas istihdam edilmesine izin verilmektedir.
- Her gün divanhânede on nefer, bir baş nefer ve bir çavuş olmak üzere toplamda on iki kavas nöbet tutacaktır. Bir bu kadar nefer de serasker paşaya refakat ederek gittiği yerlerde yanında bulunacaklardır. Geri kalan kavaslar ise tüm gün kola gidecek yani devriye gezecektir. Nöbetler sabah namazından sabah namazına toplam yirmi dört saat olacak şekilde tanzim edilmiştir. Eğer nöbet sırasında bir takım mülazımının nöbeti terk etmesini gerektirecek arazi bir durum vuku bulur ise diğer takımın

Temmuz 1911)); BOA. HH. d. 11871 (28 Teşrinisani 1327 [11 Aralık 1911]); BOA. HH. d. 11864 (8 Teşrinisani 1328 [21 Kasım 1912]).

⁴¹ BOA. HAT. 488/23963 (29 Z. 1242 [24 Temmuz 1827]).

⁴² BOA. HAT. 1582/2 (29 Za. 1245 [22 Mayıs 1830]).

⁴³ *Takvim-i Vekayi*, “Bâb-ı Seraskerî'de Müstahdem Kavasların Usul-i Cedideye Rabt ve Tevsikleri”. (12 Ra 1249 [23 Ocak 1834]) 2-3.

mülazımı nöbete çağırılacak eğer o da nöbet tutacak durumda değil ise çavuşlardan biri mülazımların yerine nöbete gelecektir. Ancak bir diğerrinin yerine nöbete gelen kişi daha fazla nöbet tutmuş olacağından maaşlarına ek olarak yüzde beş mesai ücreti alacaklardır. Alınacak ek mesai ücreti Tomruk Kâtib'ine bildirilerek Tomruk Odası'nda bulunan çekmecedeki deftere kaydedilecek ve aybaşında mesai ücretleri rütbeye göre dağıtılacaktır.

- Nöbetçi olan kavaslar nöbet tuttıkları mahallin adı ile sınıflandırılacak ve bu şekilde isimlendirilecektir. Örneğin Serasker Paşa'nın yanında bulunan kavaslar Paşa Nöbetçisi, divanhanede nöbet tutan kavaslar Divanhane Nöbetçisi, kapı nöbeti tutanlar Kapı Nöbetçisi ve Kavasbaşı ile kol gezenler Kavasbaşı Nöbetçisi olarak isimlendirileceklerdir.
- Kavaslar, Seraskerlikte istihdam edilen ve asayişten sorumlu olarak kale kapılarında kol gezen sekbanlar gibi diğer bölüklerin içinde bulunmayacaklar. Eğer bu diğer takımlardan desteğe ihtiyacı olan varsa en tecrübeli olan kavas desteğe gidecektir.
- Kavaslar davalarda mübaşirlik ile görevli oldukları zaman davaya getirdikleri ya da kadı tarafından verilen cezayı infaz etmek üzere mahkûmla ilgilendikleri sırada, ne davalılardan ne de mahkûmlardan herhangi bir ücret talep edilmeyecektir.
- Bir kişi bir şikâyetle bulunmak için karakola geldiğinde işini daha hızlı sonuçlandırabilmek için para vermeyi talep ederse kesinlikle bu talebi geri çevrilecek ve kesinlikle herhangi bir mübaşirlik ücreti alınmayacak.
- Yangın çıkması durumunda Kavaslar saka bulmak, su getirtmek ve ilgili makamlara haber vermekle görevlidir. Divanhanede bulunan nöbetçilere bir çavuş ve beş nefer eklenerek Serasker Paşa ile yangın mahalline gidilecektir. Divanhane nöbeti ise beş nefer ve bir Başnefer olmak üzere altı kavas tarafından ifa edilecektir. Kol gezen kavasların yarısı yangın mahalline gelecek, kapı nöbetinde bulunan kavaslar ise nöbet yerlerini terk etmeyecekler.
- Tomruk odasında görev yapan bütün kavaslar, kol memurları, hapishane kapıcıları ve hizmetçiler her ay, Tomruk Odası'ndaki çekmece bulunan ve Tomruk Kâtibi tarafından korunan defterde yazan miktar mucibince maaşlarını alacaklardır. Bu defterde Tomruk Odası'nın bütün giderleri kalem kalem yazılı olacak ve Tomruk Kâtibi, odada görev yapan herkesin isimlerinin yazılı olduğu ayrı bir defter daha hazırlayacaktır.

Görüldüğü üzere, Bâb-ı Âli'ye bağlı Çavuşbaşılık idaresindeki Tomruk Dairesi ve kavaslar, Seraskerlik çatısı altında hizmetlerine devam etmişlerdir. Seraskerliğe bağlı olan bu kavasların mevcutları, görev ve sorumlulukları ile alacakları maaşlar yukarıda da belirtildiği gibi Takvîm-i Vekâyî'nin 76. sayısında yayınlanmıştır. Savaş zamanlarında bile kavas mevcuduna bir sınırlandırma getirilmesi önemlidir. Burada Seraskerlik makamında bulunan kişinin gücünün sınırlanmak istendiği düşünülebilir.

Bâb-ı Âli Kavasları içerisinde *Seraskerlik Kavasları* olarak adlandırdığımız bu kavaslar görev ve sorumluluklarına göre Paşa Nöbetçisi, Divanhane Nöbetçisi, Kapı Nöbetçisi ve Kavasbaşı Nöbetçisi olmak üzere dört sınıftır. Bu kavasların temel görevi başta Serasker ve Seraskerlik binası olmak üzere güvenliği sağlamak ve Sur içi İstanbul'da kol gezerek asayiş temin etmektir. Yangın gibi afetlerde geri hizmette bulunmak ve ihtiyaç dâhilinde diğer güvenlik birimlerine destek vermek de yine bu kavasların görevlerindendir.

Özellikle mübaşirlik sırasında kavasların herhangi bir ek ücret talep etmelerinin yasaklanması ve nöbetçi kavasların nöbet süreleri artarsa ek mesai ücreti almaları ilginç detaylardandır. Burada devletin en önemli kurumlarından biri olan Seraskerlik binasının ve makamının korunmasına azami önem verildiği görülmektedir. Zira burada nöbet tutan kavasların rüşvet karşılığı görev yerlerini terk etmeleri oldukça tehlikeli bir durum yaratacağından, bunların herhangi bir ücret talep etmeleri ve almaları kesin bir dille yasaklanmıştır. Kaldı ki kavasların maaşları ve varsa mesai ücretleri Tomruk Kâtibi tarafından kayıt altına alındığından rüşvete ihtiyaçları olmayacak şekilde hizmete alındıkları düşünülebilir. Osmanlı Arşivi'ndeki belgelere göre iki yüz neferlik Seraskerlik Kavasları'nın 1842 yılı maaşları 42.800 kuruştur⁴⁴.

2.2. Zaptiye Kavasları

Klasik dönemde İstanbul, Bilâd-ı Selâse olarak bilinen Eyüp, Galata ve Üsküdar ile Dersaadet olarak adlandırılan sur içi olmak üzere dört idari bölgeye ayrılmış ve her birimin başında bulunan kadılar, buraların adli meselelerinin yanı sıra asayiş ve güvenliğinden de sorumlu tutulmuşlardır. Kadılar, Yeniçeri Ocağı'ndan kendilerine tahsis edilen zabıt, subaşı ve asesbaşı gibi kolluk kuvvetleri ile birlikte buraların güvenliğini sağlamışlardır. Ancak yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra Kadı'nın asayiş ve güvenlikle ilgili sorumlulukları kısıtlanarak ve bu görevler için yeni birimler ihdas edilmiştir⁴⁵. 1838 tarihine kadar müstakil birer idari birim olan Üsküdar ve Beşiktaş Muhafızlığı bu tarihte Asâkir-i Hassa Mirivalığı ile birleştirilmiştir. Merhum tarihe kadar bu bölgelerin asayişinden sorumlu biri kavas başı olmak üzere 21'er kavasın maaşları ilgili bölgenin muhafazası için atanan kişi tarafından ödenirken, 1838 yılı itibariyle Maliye Nezareti tarafından ödenmeye başlamıştır⁴⁶.

Seraskerliğin kontrol bölgesi dışında kalan diğer bölge ise Tophane, Beyoğlu, Galata ve Hasköy'ü içine alan idari birimdir. 1832 yılında ihdas edilen Tophane-i Âmire Müşirliği'nde⁴⁷, mezkûr bölgelerin asayiş ve güvenliğinden sorumlu olarak kavaslar istihdam edilmiştir. 1840 yılında ise Tophane-i Âmire'ye Ferik Damad Mehmed Ali Paşa, atanarak Tophane-i Âmire Ferikliği ihdas edilmiş olundu⁴⁸. Tophane-i Âmire Ferikliği bünyesinde 1840⁴⁹ ve 1841⁵⁰ yıllarında 41 nefer kavasın, 1842⁵¹ ve 1844⁵² yıllarında da 45 kavasın görev yaptığı ilgili arşiv belgelerinde kayıtlıdır. Tophane-i Âmire'nin yanı sıra Kaptan Paşa olan kişilerin kontrolleri altındaki mahallerin asayiş için de kavaslar istihdam edilmiştir⁵³. Sur İçi İstanbul'un asayişinden sorumlu *Seraskerlik Kavasları*'ndan farklı olarak ayrı idari birimler ve ayrı idarecilerin emrinde çalışan ve farklı renkte üniformalar giyen bu kavaslar da Seraskerlik Kavasları ile aynı görev ve sorumluluklara sahiptir. Ancak Seraskerlik Kavasları'ndan ayırt etmek için *Zaptiye Kavasları* olarak adlandırılabilir.

⁴⁴ BOA. C. AS. 101/4583 (3 B. 1258 [10 Ağustos 1842]); BOA. C. AS. 126/5602 (29 R. 1258 [10 Mayıs 1842]).

⁴⁵ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*. (Ankara: Cedit Neşriyat, 2016), 289.

⁴⁶ BOA. HAT. 530/26118 (19 Z. 1254 [5 Mart 1839]); BOA. HAT. 530/26118-A; BOA. HAT. 530/26118-B; BOA. HAT. 530/26118-C.

⁴⁷ Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umur-ı Belediye, II*. (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1995) 2:875.

⁴⁸ Pınar Çevik Azap, *Tophane-i Amire Müşiriyeti*. (İstanbul: Timaş Akademi, 2023) 48.

⁴⁹ BOA. İ. DH. 34/1612 (29 Z. 1256 [21 Şubat 1841]).

⁵⁰ BOA. C. AS. 825/35108 (29 B. 1257 [16 Eylül 1841]).

⁵¹ BOA. C. AS. 101/4581 (2 B. 1258 [9 Ağustos 1842]); BOA. Cevdet Dahiliye (C. DH.), 202/10053.

⁵² BOA. Cevdet Maliye (C. ML.) (27 M. 1260 [17 Şubat 1844]) 190/7858.

⁵³ BOA. C. AS. 585/24627 (23 M. 1258 [6 Mart 1842]); BOA. C. AS. 586/24697-1 (29 M. 1258 [12 Mart 1842]); BOA. C. AS. 586/24697-2.

Şehremaneti Kavasları başlığı altında daha detaylı olarak anlatılacağı üzere bu kavaslar Seraskerlik Kavasları ile birlikte 1846 yılında kurulacak olan Zaptiye Müşirliği'ne devredilecektir.

2.3. Koruma Kavasları

Osmanlı İmparatorluğu'nun merkez teşkilatında asayiş ve güvenlikten sorumlu *Seraskerlik* ve *Zaptiye Kavasları* haricinde bir de Bâb-ı Âli'ye bağlı nezaretleri, nazırları ve memurları korumakla görevli bir nevi güvenlik görevlisi olarak istihdam edilen kavaslar bulunmaktadır. 7 Ağustos 1835 tarihinde bu kavasların diğer kavalardan ayırt edilebilmesi için farklı türde bir üniforma giymeleri gerektiğine yönelik bir nizamnâme hazırlanmıştır⁵⁴. Buna göre resmi güvenlik görevlisi ya da koruma memuru olarak nazırların maiyetlerinde görev yapan kavaslar eski değnek ve kıyafetler yerine nefti renkli çukadan setre ve siyah abadan yağmurluk giymeye, ayrıca demir takımlı kılıç ve silahlık ile kuşanmaya başlamışlardır. Daha sonra kış aylarında rahat etmeleri için siyah aba yağmurluk yerine "sivrikaya" adı verilen kukuletalı aba giymeye başlamışlardır⁵⁵.

1839 yılında Tanzimat Fermanı yayımlandıktan sonra idari ve sosyal alanda yapılan düzenlemeler derhal hayata geçirilmiş ancak güvenlik gibi meseleler hakkında yapılacak düzenlemeler daha sonraki emirnamelerle belirlenmiştir⁵⁶. 1840 yılında nazırlıklarda güvenlik görevlisi olarak istihdam edilecek kavasların görev ve sorumluluklarının belirlendiği nizamname de bu minvalde hazırlanmıştır. 1840 tarihli Kavas Nizamnamesine⁵⁷ göre;

- Her bir nazırlıkta 29'u nefer 1'i Kavasbaşı olmak üzere toplam 30 adet kavas görevlendirilecektir. Bu kavalardan Kavasbaşı 500 kuruş aylık maaş alırken, kavasların maaşları da 200'er kuruş olarak belirlenmiştir.
- Tanzimat'ın ilanından sonra merkez teşkilatında görev yapacak olan vekil ve nazırların şahsi emektarları haricinde bulundukları resmi makamlarda görev yapacak olan hizmetliler iki kısma ayrılacaktır. Bunlardan biri vekil ve nazırların şahsi işlerinde kullanılmak üzere istihdam edilecek hizmetliler olacak diğer kısım ise devlet daireleri ile vekil ve nazırların güvenliğinden sorumlu kavaslar olacaktır. Kavasların toplam sayıları, isimleri ve aldıkları maaşları defter halinde kayıt altına tutulacaktır.
- Söz konusu bu kavaslar sadaret ve nezaretlerin başında bulunan serasker ve nazırlar ile bunların müsteşarları ve ikinci rütbe memurlara tahsis edilmiştir.
- Bu kavaslar resmi devlet memurları olacağından dairenin başında bulunan vekil ya da nazır değişse de memur sıfatındaki bu kavaslar, bir suç işlemedikçe ya da kendisi istifa etmedikçe değiştirilemeyecektir. Ancak dairelerin başında bulunan vekil ya da nazırların başka bir göreve tayini sırasında eğer kavaslar da bu vekil ya da nazır ile gitmek isterse, nakil işlemleri yapılacaktır.
- Bu kavaslar kesinlikle memuriyetleri haricinde başka bir işte çalışmayacak ve herhangi başka bir ek gelir getirici işte bulunmayacaklardır.
- Resmi dairelerde görevli olan bu kavaslar eğer evleri var ise tabiiyeti altında bulundukları idareciler akşam evine gittiklerinde kendi evlerine gidebileceklerdir.

⁵⁴ *Takvim-i Vekayi*, "Kavvasan" istihdâm eden "vüzerâ-yı izam"a ve memurine yönelik, kavvasanın kılık kıyâfetinin düzenlenmesine dâir" (12 Rebiyülahir 1251 [07 Ağustos 1835]) 1-2.

⁵⁵ BOA. HAT. 1322/51631 29 Z. 1253 [26 Mart 1838]; BOA. HAT. 1322/51631-A.

⁵⁶ Halil İnalcık, "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri", *Belleten*, no. 112, 1964:623.

⁵⁷ BOA. C. DH. 61/3033 (28 Ca. 1256 [28 Temmuz 1840]).

Ancak kendilerine ait evleri yoksa çalıştıkları dairelerde bulunan odalarda konaklayabileceklerdir. Bu odaların temizliği için ise kapıcı bizebanlar istihdam edilecektir.

Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesinden sonra devletin merkezi teşkilatında yeni düzenlemeler yapılmış ve devlet yönetiminin kurumsallaşması hızlanmıştır. Bâb-ı Âlî'ye bağlı olarak kurulan bu resmi devlet kurumlarının güvenliği için istihdam edilecek kavasların durumları da buna bağlı olarak Tanzimat Fermanı'ndan sonra yeniden ele alınmıştır. Seraskerlik ve Zaptiye Kavasları'na nazaran resmi güvenlik görevlileri ya da silahlı koruma memurları olarak istihdam edilen bu kavasları diğerlerinden ayırt etmek için *Koruma Kavas* olarak isimlendirmek mümkündür.

Buna göre devlet kurumlarında görev yapacak olan Koruma Kavasları devlet memuru olarak görev yapmışlardır. Her ne kadar ilgili devlet görevlileri ve üst düzey memurların şahsi korumaları olarak görev yapsalar da mesai saatleri dışında korumakla yükümlü oldukları kişilerin evlerinde değil, varsa kendi evlerinde yoksa devletin tayin ettiği misafirhanelerde ikamet etmişlerdir. Bu da Koruma Kavasları'nın korudukları kişilerin maiyetinden olmadıklarını göstermektedir ki zaten Tanzimatla beraber devlet memurlarına getirilen çeşitli özlük haklarından Koruma Kavasları da faydalanmaktadır. Buna göre herhangi bir adi suça karışmadıkça keyfi olarak işten çıkartılamayacaklar ve görev yaptıkları makamın sahibi değiştiğinde kendi istekleri dışında başka bir yere tayin edilmeyeceklerdir. Ancak Koruma Kavasları'nın başka bir işte çalışmaları yasaklanmış ve sadece kendi görevleri ile meşgul olmaları istenmiştir. Bu da görev yaptıkları hizmetin getirdiği gerekliliklerdendir.

1840 nizamnâmesine göre her bir nezarete 30'ar Koruma Kavası tahsis edilmişse de bunların sayılarında ve maaşlarında değişikliklerin görüldüğünü söylemek mümkündür⁵⁸.

3. Şehremaneti Kavasları

Yukarıda da kısaca bahsedildiği üzere klasik dönemde İstanbul'un asayiş ve güvenlik gibi bir meseleleri kadı ve yeniçeri ağasının sorumluluğu altındadır. Ancak Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla kadıların da idari fonksiyonları değişmiştir. Bu bağlamda İstanbul'un sokaklarında ve mahalle aralarında asayiş ve güvenliği sağlama görevi kadıların elinden alınarak *Seraskerlik* ve *Zaptiye Kavasları* vesilesiyle Bâb-ı Seraskeri ve çeşitli müşirliklere tevdi edilmiştir. Klasik dönemde kadıların güvenliğinden sorumlu oldukları bir diğer alan ise çarşı ve pazarlardır. Kadılar, İhtisap Ağası adı verilen yardımcılarını vesilesiyle, yetkileri dâhilindeki bölgelerde bulunan çarşı ve pazarların hem denetlenmesinden hem de asayişinden sorumlu tutulmuşlardır. Yeniçeriliğin ilgasından sonra 1827 yılında İhtisap Nazırlığı kurularak kadıların bu görevi İhtisap Nazırlarına devredilmiş, böylece çarşı ve pazarların güvenliğinden İhtisap Nazırları sorumlu tutulmuşlardır⁵⁹. 1837 yılına kadar İhtisap Nezareti'nde "kuloğlanı" tabiriyle istihdam edilen 27 görevlinin bulunduğu bilinmektedir. Ancak kuloğlanlarının görevlerinde yetersiz kalması ve içlerinde ihtiyarların dahi bulunması gibi sebeplerle İhtisap Nezareti'nde kuloğlanlarına ek olarak 21 adet kavas istihdam edilmiş ve bunlara diğer kavaslardan ayrılımları için özel üniformalar tahsis edilmiştir⁶⁰. Bu kavaslar *İhtisab Kavasları*

⁵⁸ BOA. İ. DH. 50/2466 (25 Za. 1257 [8 Ocak 1842]).

⁵⁹ Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umur-ı Belediyeye*, I: 325.

⁶⁰ BOA. HAT. 637/31391 29 Z. 1253 [26 Mart 1838]).

olarak isimlendirilebilir. Sayıları 48'e kadar yükselen ihtisap kavasları 1840, 1841, 1842, 1843 ve 1844 yılı maaş defterlerine göre aylık 100'er kuruş maaş almışlardır⁶¹.

Daha sonra 25 Temmuz 1855 tarihinde ise İhtisap Nezâreti kaldırılarak yerine Şehremaneti kurulmuş ve modern belediye teşkilatını temelleri atılmıştır⁶². Bu vesileyle İhtisap Nezareti'ne bağlı *İhtisap Kavasları* da Şehremaneti bünyesine alınmışlardır. Buna ek olarak 15 Şubat 1846 tarihinde kurulan Zaptiye Müşirliği'nin bünyesine aktarılan *Seraskerlik Kavasları* ve *Zaptiye Kavasları* da 1855 yılında şehremaneti bünyesine devredilerek bu kurumun çatısı altında görev yapmışlardır. Daha sonra Son olarak Şehremaneti bünyesi altında kurulan Sıhhiye Müdüriyeti Dairesi'nde *Sıhhiye Kavasları* adıyla kavas istihdam edilmiştir.⁶³ Böylece İstanbul'da hem çarşı ve pazarların, hem de mahalle ve sokak aralarının güvenliği ve asayiş tek bir elden idare edilmiştir. Başka bir deyişle 1855 yılı itibarıyla İstanbul'un kamu düzeni, güvenliği ve asayiş İhtisap Kavasları, Seraskerlik Kavasları, Zaptiye Kavasları ve Sıhhiye Kavasları'ndan müteşkil edilerek *Şehremaneti Kavasları* olarak adlandırdığımız görevliler vesilesiyle idare edilmiştir.

Bizim *Şehremaneti Kavasları* olarak isimlendirdiğimiz bu kavaslar zamanla *Belediye Çavuşu* olarak adlandırılmışlardır⁶⁴. Osman Nuri Ergin, Türkiye Maarif Tarihi adlı eserinde, *belediye çavuşu* ya da *kavas* olarak adlandırılan bu memurlarda tahsil aranmadığını, hatta çoğunun okuma yazma dahi bilmediğini, bunların beyaz kayışlı bir pala taşıdıklarını, fes giydiklerini ve halk ve esnaf tarafından pek de hoş karşılanmadıklarını aktarmaktadır⁶⁵.

4. Taşra Kavasları

Osmanlı merkez idaresinde olduğu gibi yerel idarelerde de yine asayişin sağlanması, mübaşirlik ve nakliye gibi bir takım görevlerde kullanılmak üzere taşrada görev yapan vali, mütesellim ve voyvodaların ya da ordu komutanı olan ferik ve müşir vb. görevliler maiyetlerinde kavas istihdam edilmiştir. Ancak kaymakamların maiyetlerinde kavas istihdam edebileceklerine dair bir karar olmadığından, eyaletlere bağlı kazaların mülki amiri sıfatındaki kaymakamların kavas istihdam etmeleri yasaktır⁶⁶.

Taşra idarelerindeki kavas istihdamına yönelik Osmanlı Arşivi'nde tespit edilebilen en eski belgeler XVI. yüzyıl ortalarına kadar uzanmaktadır. Ancak burada geçen kavas kelimesinden kasıt orduda istihdam edilecek okçu paralı askerlerdir⁶⁷. Bu okçu kavaslar zamanla taşra merkezlerinde görev yapan idarecilerin, padişahların yakın koruması olan okçu solaklar

⁶¹ BOA. C. ML. 443/17856 (29 N 1256 [24 Kasım 1840]).

BOA. C. ML. 528/21616 (29 C. 1257 [18 Ağustos 1841]).

BOA. C. ML. 377/15500-1 (28 C.1258 [7 Ağustos 1842]).

BOA. Maliye Nezareti Defterleri (ML. MSF. d), 3902 (29 S. 1258 [11 Nisan 1842]);

BOA. ML. MSF. d. 3959 (29 Ra. 1259 [29 Nisan 1843]).

BOA. ML. MSF. d. 4477 (29 Z. 1259 [20 Ocak 1844]).

BOA. Cevdet Belediye (C. BLD), 110/5475 (29 Ca. 1260 [16 Haziran 1844]).

⁶² Ali Akyıldız, "Şehremini," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010) 38:459.

⁶³ Nuran Yıldırım, "İstanbul'da Sağlık Hayatı", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, <https://istanbultarihi.ist/107-istanbulda-saglik-hayati> (Erişim Tarihi: 15.Ekim.2023).

⁶⁴ Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umur-ı Belediyeye*, II: 895.

⁶⁵ Osman Nuri Ergin, *İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve San'at Müesseseleri-Dolayısıyla-Türkiye Maarif Tarihi V.* (İstanbul: Eser Matbaası, 1977) V: 2127.

⁶⁶ Canatar, "Osmanlı Devleti'nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı", 78; BOA. Cevdet Zabtiye (C. ZB.), 48/2354 (13 M. 1264 [21 Aralık 1847]).

⁶⁷ Bkz. A. DVNSMHM. d. 7/1174 (28 N. 975 [27 Mart 1568]); Osman Hacı Yıldırım vd., *7 Numaralı Mühimme Defteri* (975-976 / 1567-1569). (Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 1998). 585.

misali, yakın koruması haline gelmişlerdir. Buna mukabil giriş kısmında da bahsedildiği üzere XVI. yüzyılda kavasların yine güvenlik ve asayiş ile bağlantılı bir şekilde Mısırda “yasakçı” olarak görevlendirildiklerini burada tekrar hatırlatmak yerinde olacaktır⁶⁸.

İngiliz asıllı bir Albay olan Edmund Spencer, taşra bölgelerde görev yapan kavaslar hakkında oldukça detaylı bilgiler vermektedir. 1850 yılında Osmanlı topraklarına gelen Edmund Spencer, Balkanlar’da seyahat ederken geçişin tehlikeli olduğu ormanlık ya da dağlık alanlarda yol güvenliğinin sağlanması için karakollar inşa edildiğini ve bu karakollarda da kavas adı verilen silahlı, atlı ve yaya asker-polislerin görev yaptıklarını anlatmaktadır⁶⁹. Özellikle de Varna’dan geçerken kafilesine eşlik eden Arnavut asıllı bir kavas betimlerken, kavasların nasıl göründükleri, nasıl giyindikleri ve nasıl silahlandıkları hakkında son derece önemli bilgiler vermektedir⁷⁰;

“Pandur⁷¹ ya da Türk Kavası da artık bizim küçük grubumuza eklenmiştir. Uzun boyu, asık suratı ve kocaman bıyığıyla bir Arnavut... Görevi kuryelik yapmak Avrupa Türkiye’sindeki kervanlar ile yolcuların güvenliğini sağlamaktır. Bu amaçla kurulmuş olan Osmanlı askeri polis teşkilatına özgü Kavas kıyafetlerini giymişti.

Üniforması omzunun üzerinde sarkan çeşitli yıldız ve hilallerle örülmüş soluk sarı renkli bir hafif süvari ceket, bol bir şalvar, ceketle aynı renkte sıra dışı görünümlü uzun geniş bir çizme ve her zamanki kırmızı festen oluşuyordu. Omzunda asılı uzun bir Arnautka⁷², bir kılıç, eğer kılıfında bir çift pistol tabanca ve belindeki kuşağa sıkıştırılmış bir çift hançerle her tür saldırı ya da savunmaya hazırlıydı.”

Spencer ayrıca Prizren Paşası olarak tanıttığı ve arkadaşı olan Veli Paşa⁷³ adında bir şahsın kendisine eşlik etmesi için kendi kavaslarından birini tahsis ettiğinden de bahsetmektedir⁷⁴. Daha sonra Spencer Arnavutluk’un Elbasan kentinden geçerken bir yarım düzine kavas tarafından korunan bir karakol bulur. Spencer bu kavasların yolların güvenliğini sağlamak için bu karakollara yerleştirildiklerini ifade ettikten sonra belli bir ücret karşılığında kendisine daha güvenli bir bölgeye kadar eşlik ettiklerini anlatır⁷⁵. Spencer Osmanlı ülkesinde hemen her yolda düzeni sağlamak ve dağlardaki haydutları kovalamak için görevlendirilmiş atlı ve yaya kavasların bulunduğundan da bahsetmektedir⁷⁶.

XIX. yüzyıla eyaletlerde görev yapan üst düzey hemen her sivil idareci ve ordu komutanının maiyetinde 4 ya da 6 adet kavas istihdam edildiği ve bunların da ortalama 40’ar

⁶⁸ BOA. A.DVNSMHM.d. 23/747 (23 Za. 981 [16 Mart 1574]).

⁶⁹ Edmund Spencer, *Travels in European Turkey, in 1850*. (London: Colburn and Co. Publishers, 1851). 2:121; Edmund Spencer’in seyahatnamesi kısaltılarak Dilek Cenkçiler tarafından tercüme edilmiştir. Bkz. Spencer, Edmund: *Türkiye, Rusya, Karadeniz ve Çerkezistan*. Çeviren Dilek Cenkçiler, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

⁷⁰ Spencer, *age.*, I, s. 159.

⁷¹ XVIII. yüzyılda Macar ordusunda görev yapan Hırvat paralı askerlere verilen isimdir. Bu askeri terim aynı zamanda Balkanların Hırvat ve Sırp bölgelerinde sivil polis memuru ya da koruma görevlisi anlamına gelmektedir. Detaylı bilgi için bkz. “Pandour”. *Webster’s Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*. (Ohio: Gramercy Books 1994) 1401.

⁷² Uzun namlulu Balkan Misket Tüfeği.

⁷³ Bu tarihlerde Prizren’de idareci olarak görev yapan kişiler 1266/1849-50 yılında Lepajlı İsmail Paşa ve 1267/1850-51 yılında Tosun Paşa’dır. Buradaki Veli Paşa bölgenin idari hâkimi değil daha düşük rütbeli bir memur olabilir. Daha detaylı bilgi için bkz. Fetnan Derviş, XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Prizren: Siyasi ve Sosyo-Ekonomik Tarihi (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007) 45.

⁷⁴ Spencer, *Travels in European Turkey, in 1850*, II: 16.

⁷⁵ Spencer, *Travels in European Turkey, in 1850*, II:149.

⁷⁶ Spencer, *Travels in European Turkey, in 1850*, II:347.

kuruş maaş aldıkları bilinmektedir⁷⁷. Eyaletlerde görev yapan idarecilerin maiyetinde bulunan bu kavasların özel korumalar gibi istihdam edildiğini söyleyebiliriz. Bunların dışında bir de taşra idarelerinde yolların güvenliğinden sorumlu olarak görev yapan kavaslar da bulunmaktadır. Merkez teşkilatında görev yapan kavaslar gibi taşra idarelerinde görev yapan bu farklı kavasların görevlerdeki kavaslar da kendilerini belli edecek ve birbirlerine karışmayacak ölçüde farklı renkte üniformaları giymişlerdir⁷⁸.

Taşralardaki voyvoda ve mütesellimlerin maiyetlerinde bulunan kolluk kuvveti kavasların görev ve sorumlulukları, üniformaları ve nasıl istihdam edilecekleri 1250 (1834-35) yılında yayınlanan nizamnâme⁷⁹ ile belirlenmiştir. Buna göre;

- Merkezden memur olarak gönderilen mütesellim voyvodaların maiyetinde görev yapacak bu kavaslar gayr-ı müslim ahali içinden istihdam edilemez. Mevcut kaza dâhilinde itibarlı ve kefil olan Müslümanlardan kavas istihdamı yapılabilir. Ancak bu kavaslar da kesinlikle askere alınacak yaşta gençlerden seçilmemeli en az 30-35 yaşlarında olan erkekler kavas olarak istihdam edilmelidir.
- Kavaslar kolluk kuvveti olarak istihdam edilip her on nefere bir on başı tayin edilecek. Yirmi neferden oluşacak takımlara iki on başı ve bunlarında üzerinde bir çavuş bulunacak. Kırk neferden oluşan takımların başına çavuşların üstü olarak bir mülazım ya da yüz başı istihdam edilmelidir. Elli ve daha fazla kavastan oluşacak takımların başına ise hem mülazım hem de yüz başı tayin edilmelidir.
- Her mütesellimin maiyetinde kaç tane kavas olduğu mutlaka belli olmalıdır. Mütesellimlerin maiyetlerinde bulundukları kavasların sayılarını ve isimlerini defter halinde kayıt altında tutmaları ve bu defterlerin bir nüshasını Bâb-ı Âliye göndermeleri gerekmektedir. Eğer bu kavaslar arasından vefat edenler ya da emekliye ayrılanlar olursa bunlar da düzenli olarak merkeze bildirilmelidir.
- Kavasların maaşları ve üniformaları maiyetlerinde bulundukları mütesellim tarafından temin edilecektir. Kavaslara yazlık ve kışlık olmak üzere senede iki defa üniforma verilecektir. Bu üniforma setre ve pantolon ve fes ve palaska ve meşinden sade ve kenarları sarı bir kemer şeklinde olmalı ayrıca iki adet silah ve sade düz bir kılıç kuşanmaları gerekmektedir.
- Taşraya memur olarak gönderilen mütesellim ya da voyvodalar azledildiklerinde emirleri altındaki kavas takımları azledilmeyecek ancak üniforma, silah ve hayvanlarını kayıt altına alıp teslim edeceklerdir. Teslim edilen bu üniforma ve mühimmat yeni gelecek olan mütesellim tarafından uygun gördüğü miktarda kavaslar geri verecek. Yeni gelen mütesellim maiyeti altındaki kavasları teçhiz etmekle yükümlü olduğundan yeterli miktarda teçhizatı temin etmek ve kavaslar teslim etmek zorundadır.
- Taşra idarelerinde bulunan her idarecinin kavaslar ayrı renk üniforma giymelidir. Gerek valilerin özel korumaları olsun, gerek ordu komutanları gerekse de mütesellimlerin kolluk kuvvetleri olsun bütün kavaslar kendilerini belli edecek ayrı bir renk üniforma giymek zorundadır.

⁷⁷ Canatar, "Osmanlı Devleti'nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı", 70; Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l-Vukuat – III-IV (Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi)*. Hazırlayan. Neşet Çağatay, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1980) 109; BOA. C. DH. 161/8023 (29 L. 1222 [11 Aralık 1807]).

⁷⁸ BOA. HAT. 491/24054-A (23 S. 1251 [20 Haziran 1835]).

⁷⁹ BOA. HAT. 490/24020-C (19 Z. 1250 [18 Nisan 1835]).

- Kavaslar Asâkir-i Mansûre Süvarileri gibi istihdam edilecekler ve ordu süvarileri gibi talim yapacaklar. Ancak Asâkir-i Mansûre ordusu çok daha profesyonel bir askeri nizam ve talim sistemi içerisinde bulunduğundan bunlar devletin asıl ordusunun bir mensubu olarak hizmet veremeyecekler. Eğer bir bölgeye ordu sevk edilecekse sevk edilecek ordunun büyüklüğüne göre kavasların bir kısmı ordu komutanının emrine girecek ve bunlar geri hizmette görev yapacaklar. Mütesellimle sevk edilen ordu kumandanına kavasların ilgili defterlerini ulaştırılıp emrine girecek kavasları belirlemekle yükümlüdür.
- Sevk edilen ordu kumandanının emrine verilen bu kavaslar ordunun ihtiyacı olan silah, at ve arabaların tedarikini sağlamakla ve yol ve köprü gibi geçitlerin ordu sevkine hazır hale gelmesi ile yükümlüdürler.
- Kavaslar eğer tabya gibi tahkimatlar inşa etmek gerekecekse inşaat için gerekli işçilerin tedarik edilmesinde ve ordu sevkியatında çeşitli ordu ağırlıklarının taşınmasında görev alacaklar.

Taşrada yol güvenliğinden sorumlu kavaslar hakkındaki nizamnâmenin Redif-i Asâkir-i Mansûre Nizamnâmesi ile aynı döneme rastlaması ilginçtir. Yeniçeri Ocağı'nın yerine kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye nizamı henüz tam olarak oturmadan Rusya ve Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa karşısında alınan yenilgiler, Osmanlı İmparatorluğu'nu toprakla uğraşan halkın zirai faaliyetlerini aksatmadan her daim savaşa hazır talimli askeri bir birlik oluşturmaya itmiştir⁸⁰. Bunun üzerine 8 Temmuz 1834 tarihinde yayınlanan Redif-i Asâkir-i Mansûre Nizamnâmesi uyarınca Müslüman olmak kaydıyla taşra ahalisinden 23-32 yaş arası genç erkekler gönüllülük esasına dayalı ve maaşlı olarak askere alınmış ve her kazadan 1400 kişilik Redif Taburları teşkil edilmiştir⁸¹. Bu bağlamda taşra idareleri ve eyalet merkezlerinde hızla Redif birliklerinin kurulduğu anlaşılmaktadır.

Taşra Kavaslarına yönelik yukarıda bahsedilen nizamnâmenin de Redif Nizamnâmesine paralel olarak hazırlandığı söylenebilir. Zira Taşra Kavasları Nizamnamesine göre yolların güvenliği ile ilgilenen kavaslar savaş durumunda ordu komutanlarının emrine girerek geçişlerin fiziki ve askeri güvenliği, tahkimatların inşası ve ordu ağırlıklarının nakliyatı gibi geri hizmet görevlerini üstlenerek askeri bir hüviyet kazanmışlardır. Ayrıca nizamnamelerdeki, 23-32 yaş arasındaki gençler Redif Taburlarına, 30-35 yaşındaki kişilerin de kavaslığa alınmasına yönelik benzer maddeler iki düzenleme arasındaki paralelliğe işaret etmektedir. Redif Nizamnamesi ile Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunun yedek sınıfları oluşturulurken, Taşra Kavasları Nizamnamesi ile de Redif Ordusu'nun geri hizmet ihtiyaçlarını karşılayacak birlikler oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ayrıca söz konusu nizamnameye göre kavasların maaşları maiyetleri altında bulundukları voyvoda ve mütesellim tarafından ödenmelidir. 1257 (1841-42) tarihli bir belgeye göre kavasların maaşları, vilayet defterdarı tarafından hesaplanarak, idarecilerin maaşlarına ek olarak yatırılmakta ve idareciler kavasların maaşlarını bu vesile ile ödemektedir⁸². Ancak kavas maaşlarının vilayet idarecileri üzerinden dolaylı olarak ödenmesi olarak ödenmesi

⁸⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, "Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu: Redif-i Asâkir-i Mansûre", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, no. 12 (1982): 127.

⁸¹ Shaw-Shaw, *age*, II, s. 73; Kütükoğlu, "Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu: Redif-i Asâkir-i Mansûre", 128; Musa Çadırcı, "Anadolu'da Redif Teşkilatının Kuruluşu", *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, no. 14-23 (1970-1974): 63-75.

⁸² BOA. C. AS. 424/17613 (21 B. 1257 [8 Eylül 1841]).

usulünün bir takım aksaklıklara sebebiyet verdiği de görülmektedir. Örneğin Şam eyaleti Müşiri Safvet Paşa, idare ettiği topraklar geniş olduğu için emri altındaki 40 nefer kavasın 60 nefere çıkartılmasını talep etmiş⁸³ ancak daha sonra bunların maaşlarını kendi maaşından değil Şam hazinesinden ödememiştir⁸⁴. Daha sonra Kürdistan⁸⁵ ve Kastamonu⁸⁶ Valisi olan Safveti Paşa'ya, emri altındaki kavasların maaşlarını Şam hazinesine iade etmesi gerektiğine dair tekrar tekrar tezkereler gönderilmesine rağmen, kendisinin bu meblağı iade etmediği anlaşılmaktadır⁸⁷.

5. Konsolosluk Kavasları

Kavas teriminin en yaygın ve en uzun kullanılan anlamı, konsolosluklarda ya da şehbenderliklerde koruma ve güvenlikten sorumlu görevlileri belirten anlamıdır. Osmanlı arşivlerinde "kavas" tabiri en fazla konsolosluklarda görev yapan müstahdemleri belirtmek için kullanılmıştır. Yeniçeri Ocağı kaldırılmadan önce yabancı devlet elçilerinin güvenliğini sağlamak için yeniçeriler arasından seçilen "yasakçılar" görevlendirilmiştir. Yeniçeriler içinden seçilen bu yasakçıların yanı sıra 1740 Kapitülasyonları uyarınca Fransa elçilerine, kendi istedikleri yasakçıları seçebilme imtiyazı verildiği görülmektedir⁸⁸. Arşiv belgelerinden daha sonra İngiltere⁸⁹ ve Ceneviz⁹⁰ elçilerine de aynı imtiyazın tanındığı anlaşılmaktadır. Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra yasakçıların görevlerine de son verilmiş ve Galata voyvodasının⁹¹ emrinde bulunan askerlerden bir kısmı konsolosluklara tayin edilmiştir. Daha sonra da konsolosluklarda "kavas" adı verilen görevliler istihdam edilmiş ve bunlara özellikle de yeniçerilerin giydikleri üniformayı hatırlatmaması için⁹², Asâkir-i Mansûre Ordusuna benzer bir üniforma verilerek taşıdıkları silahlar yerine gümüş değnek taşımaları emredilmiştir⁹³. Ancak gerek yasakçıların kaldırılması gerekse de yerlerine gelen kavasların silah taşımamaları, yabancı devletlerin konsolosları tarafından tepkiyle karşılanmış ve Osmanlı hükümeti ile elçilikler arasında ihtilaf yaşanmasına sebep olmuştur. Özellikle İngiltere⁹⁴, Fransa ve Rusya'nın yasakçıların kaldırılması ve yerine silahsız kavasların yerleştirilmesi noktasında ciddi şikâyetleri oldukları görülmektedir. Hatta Fransız elçisi, 1740 tarihli kapitülasyonların kendilerine verdiği imtiyazları korumak adına konsolosluğu kapatacağına⁹⁵ ve Fransa'dan muhafız getirtceğine yönelik tehditkâr bir tutum dahi sergilemiş, daha sonra gerçekten de bu askerleri getirtmiştir⁹⁶. Bir Fransız ticaret gemisiyle gelen bu askerler, Çanakkale Boğazı'nda tevkif edilerek geminin ağırlıklarına el konuşmuştur⁹⁷. Yapılan inceleme sonrasında gemide bulunan sandıklar Fransa Sefaretine

⁸³ BOA. C. DH. 222/11063 (29 M. 1257 [23 Mart 1841]).

⁸⁴ BOA. Sadaret Amedi Kalemi Evrakı (A. AMD), 2/58 (19 Z. 1263 [28 Kasım 1847]).

⁸⁵ BOA. Sadaret Meclis-i Vala Evrakı (A. MKL. MVL), 23/99 (22 Ra. 1266 [5 Şubat 1850]).

⁸⁶ BOA. A. MKL. MVL. 22/21 (20 M. 1266 [6 Aralık 1849]).

⁸⁷ BOA. İrade Meclis-i Vala (İ. MVL), 120/2994 (26 Ca. 1264 [30 Nisan 1848]); BOA. A. MKT. MVL. 21/82 (10 M. 1266 [26 Kasım 1849]).

⁸⁸ Canatar, "Osmanlı Devleti'nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı", 74.

⁸⁹ BOA. HAT. 305/18023 (29 Z. 1242 [24 Temmuz 1827]).

⁹⁰ BOA. Cevdet Hariciye (C. HR). 147/7333 (29 Z. 1255 [4 Mart 1840]).

⁹¹ BOA. HAT. 489/23985 29-12-1242

⁹² Çuluk, "Yasakçıdan Kavasa", 36.

⁹³ BOA. HAT. 488/23963. (29 Z. 1242 [24 Temmuz 1827]).

⁹⁴ BOA. HAT. 1174/46429-O (29 Z. 1241 [4 Ağustos 1826]).

⁹⁵ BOA. HAT. 489/23985-A (10 Ca. 1242 [10 Aralık 1826]).

⁹⁶ Canatar, "Osmanlı Devleti'nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı", 75.

⁹⁷ BOA. HAT. 489/23978-A; Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, 565.

teslim edilmiş ancak gelen askerler geri gönderilmiştir. Rusya'nın Bitlis Konsolosluğu ise yasakçıların taşıdıkları silahları 1323 (1905-06) tarihine kadar teslim etmemiştir⁹⁸.

Hemen her devlet elçiliğinin kendine has imtiyâzâtı olmasından dolayı oluşan kargaşanın önüne geçebilmek adına Osmanlı İmparatorluğu 23 Safer 1280 (9 Ağustos 1863) tarihinde "Memâlik-i Mahrûse-i Şâhânede Bulunan Düvel-i Ecnebiye Konsoloslukları Hakkında" bir nizamnâme yayınlamıştır. Söz konusu nizamnamenin kavas ve yasakçılarla ilgili maddeleri, yabancı devletlerin imtiyazlarını ayrı ayrı değerlendirmeyerek, Osmanlı topraklarında görev yapan bütün konsolosluk kavaslarını bağlar niteliktedir. Konsolosluk Nizamnamesi matbu olarak Düstur'un birinci cildinde yayınlanmıştır⁹⁹. Müsveddesi iki nüsha halinde Osmanlı Arşivleri'nde araştırmaya açıktır¹⁰⁰. Bu nizamnameye göre istihdam edilecek kavasların tabi olmak zorunda oldukları kurallar şu şekilde özetlenebilir;

- Başkonsolosluklar ve eyalet merkezlerine bağlı konsolosluklar yerli ahaliden dört, başkonsoloslara tabi konsoloslar üç, konsolos vekilleri ve konsolosluk memurları ise iki adet imtiyazlı tercüman ve kavas istihdam edebileceklerdir. Konsolosluklar, istihdam edilen kavas mevcudu yeterli olmadığı takdirde durum Bâb-ı Âlî'ye bildirilerek ek kavas talep edebileceklerdir. Ancak yerleştirilen ek kavaslar sadece yerli halktan istihdam edildiği takdirde imtiyazlı statüden sayılabileceklerdir.
- Bâb-ı Âlî'den izin çıkması durumunda konsoloslar ve ya konsolos vekilleri yerli ahaliden istihdam ettikleri ek kavasların isim ve sıfatlarını valilere bildirmek zorundadır. Valilik tarafından yapılan tetkik neticesinde bu ek kavaslar ruhsat çıkmadığı takdirde göreve başlamaları kesinlikle yasaktır.
- Konsolosluklarda istihdam edilen imtiyazlı memurların mevcut kadroları, vefat ettikleri ya da emekli oldukları takdirde hiçbir şekilde miras olarak akrabalarına intikal etmeyecektir.
- Konsolosluklarda istihdam edilen memurlar hangi devletin konsolosluğunda çalışıyorlar ise o devlete sağlanan imtiyazların tamamından faydalanabileceklerdir. Ancak emlak vergisi ve askerlik bedelinden muaf sayılmayacaklardır. Bununla beraber konsoloshanelerde görevli yerli memurların görev sürelerinden beş yılı askerlik hizmetinde bulunmaları gereken süreden düşürülecek ve bu beş yıl süre dâhilinde askerlik görevlerini konsoloshanelerde ifa edebileceklerdir.

1863 tarihli Konsolosluk Nizamnamesi'ne göre konsolosluklarda görev yapan kavasların imtiyazlı olma durumlarının sınırlandırıldığı görülmektedir. Özellikle konsolosların talep ettikleri ek kavasların yerli ahaliden olmadıkları takdirde, söz konusu elçiliğin imtiyazlarından yararlanamayacak olmaları ilginçtir. Burada devlet konsolosluklarda imtiyazlı olarak çalışanların yabancı değil Osmanlı tebaasından olmasına özen göstermiş gibi görülmektedir.

Nizamnamede geçen bir diğer önemli husus konsolosluklarda görevli kavas ve mütercimlerin askerlikleri meselesidir. Nizamnamede gayet açık olduğu üzere

⁹⁸ BOA. Dâhiliye Şifre Kalemi (DH. ŞFR), 354/1 (4 Eylül 1321 [17 Eylül 1905]).

BOA. Dâhiliye Muamelat (DH. TMIK. M), 206/4 (19 Eylül 1323 [19 Eylül 1907]).

BOA. Bâb-ı Ali Evrak Odası (BEO), 2688/201541 (18 Teşrinievvel 1323 [31 Ekim 1907]).

⁹⁹ *Düstur*. (1289: Matbaa-i Amire), I: 772.

¹⁰⁰ BOA. İrade Hariciye (İ. HR), 201/11440, vr. 1-2 (08-01-1280 [25 Haziran 1863]); BOA. Hariciye Tercüme Odası (HR. TO), 472/32/2, vr. 1-2 (17 Haziran 1862).

konsolosluklarda çalışan Osmanlı tebaası müstahdemlerin askerlik hizmetlerinin beş yılı konsoloshanelerde çalıştıkları süreye dâhil edilecektir. Ancak söz konusu maddenin sarîh olmaması iddiasıyla daha sonraki süreçte daha net bir açıklamaya ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Buna göre 1304 (1886-87) tarihli bir belgede yapılan açıklamaya göre, konsolosluk nizamnamesinin yayınlandığı tarih olan 23 Safer 1280 (9 Ağustos 1863) tarihinden 23 safer 1285 (15 Haziran 1868) tarihine kadar geçen beş senelik süre zarfı, *kavasların hizmet-i askeriyelerine mahsubundan ibarettir*. 23 safer 1285 (15 Haziran 1868) tarihinden sonra konsoloshanelerde istihdam edilen Osmanlı tebaası kavasların ise *bizzat veyahud bedelen vazife-i askeriyelerini eda etmeleri* gerekmektedir¹⁰¹. Dolayısıyla 1868 tarihinden sonra konsoloshanelerde istihdam edilen Osmanlı tebaası kavasların askerlik hizmetlerini yerine getirmeleri gerektiği açıktır¹⁰².

İmparatorluk dâhilindeki konsolosluklarda görev yapan kavaslar hakkındaki bir diğer önemli husus ise savaş zamanlarında bunların casusluk faaliyetlerinde bulunmaları ihtimalidir. 1335 (1916) tarihli bir belgeden de anlaşılacağı üzere Birinci Dünya Savaşı sırasında Avusturya'nın Ayvalık Fahri Konsolosluğunda çalışan Yanko Dimitri adında bir Yunan kavas casusluk yaptığı iddiasıyla İzmir Divan-ı Harbi Örfisine sevk edilmiş, Avusturya Fahri konsolosluğuna ise daha dikkatli olunması hususu bildirilmiştir¹⁰³.

Konsolosluk kavaslarının nasıl göründükleri ve işlerini nasıl yaptıklarıyla ilgili en detaylı portreyi çizen eser, Said Naum Duhani'nin hatıralarıdır¹⁰⁴. Sinan Çuluk'un aktarımına göre İtalya Konsolosu Baş Kavas olan Said Ağa birkaç dil bilen, birçok yabancı madalya sahibi, büyük törenlerde elçiliklerin, resmi binaların ve kiliselerin önündeki trafiği düzenlemekle mükellef bir memurdur.

Konsolosluk Kavaslarının, istihdam edildikleri devletlerin elde ettikleri imtiyazlı durumun resmen 1923 Lozan Antlaşmasının birinci ve yirmi sekizinci maddeleri uyarınca ortadan kalktığı söylenebilir¹⁰⁵. Buna göre uluslararası platformda diğer bütün elçilik çalışanları nasıl bir uygulamaya tabi tutuluyor ise, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde de aynı uygulamalar geçerli olacaktır. Daha sonra 1924 tarihli başka bir düzenleme ile Konsolos Kavaslarının kılıç taşımaları da yasaklanmıştır¹⁰⁶.

Sonuç

Tarih boyunca hemen her olay, olgu ya da kavramın taşıdığı değer ve bu değer çerçevesinde algılandığı anlamın değişime uğradığı muhakkaktır. Bu çalışmada da görüldüğü üzere klasik dönemde “ok ve yay kullanarak savaşan askerleri” ifade etmek için kullanılan “قواس- kavvās” kelimesi, zamanla “قواص- kavāš” şekline dönüşerek silahlı koruma memuru, çavuş, konsolos güvenliği ve mübaşir gibi anlamlarda kullanılmaya başlamıştır. Bunda okçuluğun zaman içinde askeri ve ekonomik değerinin kaybolmasının da etkili olduğu söylenebilir. Böylece “kavas” kelimesinin askeri ve ekonomik olarak taşıdıkları değerler ortadan kalkmış kelimenin sadece asayiş ve güvenlik ile ilişkilendirilen anlamı hayatta kalmıştır. Bu anlamın ise XX. yüzyıla kadar muhafaza edildiği görülmektedir.

Bununla beraber II. Mahmud'un 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nı ortadan kaldırması, yeniçerilerin üstlendiği güvenlik ve asayiş ile ilgili meselelerde yeni bir düzenlemeye

¹⁰¹ BOA. Hariciye Nezareti İstişare Odası (HR. HMŞ. İŞO), 170/34-2 (29 Z. 1304 [18 Eylül 1887]).

¹⁰² BOA. Hariciye Nezareti İdare (HR. İD), 1103/15-6 (25 Temmuz 1887).

¹⁰³ BOA. Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS), 2169/18 (14 Kasım 1916).

¹⁰⁴ Çuluk, “Yasakçıdan Kavasa”, 38.

¹⁰⁵ Canatar, “Osmanlı Devleti'nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı”, 76.

¹⁰⁶ BOA. Hariciye İstanbul Murahhaslığı (HR. İM), 103/34 (24 Nisan 1924).

gidilmesini zorunlu kılmıştır. Öncelikle Asakir-i Mansure Ordusu'nun ilk seraskeri Hüseyin Paşa'nın korumaları olan kavaslar seraskerlik binasının güvenliğini sağlamışlardır. Daha sonra kavaslar Dersaadet, Bilad-ı Selase ve Boğaz hattının asayişinden sorumlu tutulmuş; konsoloslukların güvenliği ve taşrada yolların salahiyyeti bu meslek grubuna verilmiştir.

Mamafih kavaslığın tek bir çatı altında ve görev tanımı belirli kurumsal teşkilat altında örgütlü bir yapı değil, her kurumun kendi idari yapısı altında görev tanımı farklılar arz eden bir meslek grubu olarak algılanması gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle kavaslık kurumsal bir teşkilat değil, daha çok asayiş ve güvenlik gibi konularla ilişkilendirilecek bir mesleki terimdir. Bu terim asayiş ve güvenlik ile ilişkili olduğu için de yeniçerilerin üstlendiği bu görevler, modern güvenlik birimleri kurulana dek, bu meslek grubu tarafından icra edilmiştir.

Buna göre bu meslek grubunun görev aldığı beş farklı idari birim tespit edilmiştir. Her bir idari birimde görev yapan kavasların görev ve sorumlulukları, üniforma ve silahları farklıdır. Buna göre kavaslar; Osmanlı sarayında getir-götür işleri ile meşgul olan kavaslar Mâbeyn-i Hümayun Kavasları, İstanbul'un asayişi ve kamu kurumlarının güvenliği ile meşgul olan kavaslar Bâb-ı Âli Kavasları, taşrada yolların güvenliği ile görevli olanlar Taşra Kavasları, konsoloslukların güvenliğinden sorumlu olanlar da Konsolosluk Kavasları, son olarak da en geç kurulacak olan Şehremaneti Kavasları olarak isimlendirilmişlerdir.

Bunlardan Bâb-ı Âli'de görev yapan kavaslar görev yaptıkları idari birimler ve görev tanımlarına göre Seraskerlik Kavasları, Zaptiye Kavasları ve Koruma Kavasları olarak isimlendirilmiştir. Bunlardan Seraskerlik Kavasları ve Zaptiye Kavasları İstanbul'un iç güvenliğinde kullanıldıklarından 1846 yılında Zaptiye Müşirliğine, daha sonra da 1855 yılında kurulan Şehremaneti'ne devredilmişlerdir.

1827 yılında kurulan İhtisap Nazırlığı'nın yerine 1855 yılında ihdas edilen Şehremaneti sayesinde ise İstanbul'da çarşı, pazar, sokak ve mahalle aralarının güvenliği ve asayişi tek bir merkez altına toplanmıştır. Bu nedenle İstanbul'da asayıştan sorumlu kavasların hepsi bu çatı altına alınmıştır. İhtisap Nezareti'nden İhtisap Kavasları, daha önce Zaptiye Müşirliğine devredilen Seraskerlik Kavasları ve Zaptiye Kavasları ile Şehremanetin kendi bünyesindeki Sıhhiye Kavasları artık 1855 yılından sonra Şehremaneti Kavası, Belediye Çavuşu ya da sadece kavas olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

Sancak idarelerindeki mütesellim ve voyvodaların maiyetleri altında görev yapan Taşra Kavasları'na yönelik hazırlanan nizamnamelerin ise XIX. yüzyıldaki Osmanlı askeri değişimine paralel olarak yapılan düzenlemelerden biri olduğu görülmektedir. Zira aynı sene yayınlanan Redif-i Asâkir-i Mansûre Nizamnâmesi ve Taşra Kavasları'na yönelik hazırlanan Belge No: 2'deki nizamname arasında paralellikler tespit edilmiştir. Dolayısıyla Taşra Kavasları'na yönelik hazırlanan bu nizamname XIX. yüzyıl Osmanlı askeri teşkilatı açısından son derece önemlidir.

Konsolosluk Kavasları ise Osmanlı merkez idaresini belki de en fazla meşgul eden kavas grubudur. Bunlara yönelik yapılan düzenlemeler uluslararası hukuk ve ülkeler arasındaki diplomatik ilişkiler bağlamında değerlendirildiğinden Konsolosluk Kavasları, Cumhuriyete kadar varlıklarını korumuşlardır. Ancak yeni kurulan devletle beraber hemen bütün diplomatik ve hukuki ayrıcalıklarını kaybederek sadece güvenlik görevlisi halini almışlardır.

Kaynakça

A- Arşiv Belgeleri

a. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA)

A. AMD. (Sadaret Amedi Kalemî Evrakı) 2/58.

A. DVNSMHH. d. (Bâb-ı Asafî Mühimme Defterleri) 7/1174; 9/81; 11/475; 14-1/96; 16/203; 18/258; 23/747; 23/395; 23/747; 42/1193.

A. MKT. MVL. (Sadaret Meclis-i Vala Evrakı) 22/21; 21/82.

A. MKT. NZD. (Sadaret Nezaret ve Devair Evrakı) 300/72.

AE. SAMD III. (Ali Emiri Sultan Ahmed III.) 153/15039.

BEO. (Bâb-ı Ali Evrak Odası) 2688/201541.

C. AS. (Cevdet Askeriye) 101/4581; 101/4583; 126/5602; 307/12687; 424/17613; 585/24627; 586/24697-1; 586/24697-2; 825/35108.

C. BLD. (Cevdet Belediye) 110/5475.

C. DH. (Cevdet Dâhiliye) 61/3033; 161/8023; 202/10053; 222/11063.

C. HR. (Cevdet Hariciye) 147/7333.

C. ML. (Cevdet Maliye) 190/7858; 377/15500-1; 443/17856; 528/21616.

C. ZB. (Cevdet Zabtiye) 48/2354.

DH. ŞFR. (Dâhiliye Şifre Kalemî) 354/1.

DH. TMIK. M. (Dâhiliye Muamelat) 206/4.

HAT. (Hatt-ı Hümayun) 1174/46429-O; 1322/51631; 1322/51631-A; 1582/2; 26118-B; 305/18023; 488/23963; 489/23978-A; 489/23985; 489/23985-A; 490/24020-C; 491/24054-A; 530/26118; 530/26118-A; 530/26118-B; 530/26118-C; 637/31391; 530/26118-A.

HH. d. (Hazine-i Hassa Defterler) 1318; 10714; 10850; 11433; 11434; 11864; 11871; 11905; 12916; 1339; 23875; 23875; 28175; 29003; 6784; 6854; 6855; 7690; 8233; 8414; 9707; 11883.

HH. İ. (Hazine-i Hassa İradeler) 13/21.

HR. HMŞ. İŞO. (Hariciye Nezareti İstişare Odası) 170/34-2.

HR. İD. (Hariciye Nezareti İdare) 1103/15-6.

HR. İM. (Hariciye İstanbul Murahhaslığı) 103/34.

HR. SYS. (Hariciye Nezareti Siyasi) 2169/18.

HR. TO. (Hariciye Tercüme Odası) 472/32/2, vr. 1-2.

İ. DH. (İrade Dâhiliye) 34/1612; 50/2466; 480/32338.

İ. HR. (İrade Hariciye) 201/11440.

İ. MVL. (İrade Meclis-i Vala) 120/2994.

MAD. d. (Maliyeden Müdevver Defterler) 10473; 10765; 11590; 12735; 9373; 10473; 12735.

ML. EEM. (Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti) 329/25; 516/65; 607/32; 382/2; 382/98; 383/116; 383/50; 599/2; 609/51.

ML. MSF. d. (Maliye Nezareti Defterleri) 3902; 3959; 4477.

NFS. d. (Nüfus Defterleri) 458.

TSMA. d. (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterler) 776.

TSMA. e. (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı) 1093; 1093/90.

b. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

Kartpostallar (Krt.), 241; 1024.

B- Araştırma ve İnceleme Eserler

Ahışhalı, Recep. "Muhzır," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 31, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020, 85-86.

Ahmed Vefik Paşa. *Lehçe-i Osmani*, II, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1306.

Akyıldız, Ali. "Şehremini," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 38, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010, 459-461.

Akyıldız, Ali. *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Akyıldız, Ali. *Mabeyn-i Hümayun: Osmanlı Saray Teşkilatının Modernleşmesi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2024.

Canatar, Mehmet. "Kavas," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 25, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2022, 66-68.

Canatar, Mehmet. "Osmanlı Devleti'nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı", *İlmi Araştırmalar Dergisi*, no. 4 (1997): 67-88.

Canatar, Mehmet. "Osmanlı Devleti'nde Yasakçılar", *Osmanlı'nın İzinde Prof. Dr. Mehmet İpşirli Armağanı* içinde., Editör Feridun Emecen, İshak Keskin ve Ali Ahmetbeyoğlu, 359-404. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

Çadircı, Musa. "Anadolu'da Redif Teşkilatının Kuruluşu", *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, no. 23 (1970-1974): 63-75.

Çuluk, Sinan. "Yasakçıdan Kavasa", *Arşiv Dünyası*, no. 8 (2006): 34-38.

Derviş, Fetnan. XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Prizren: Siyasi ve Sosyo-Ekonomik Tarihi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007.

Düstur, I, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1289.

Ergin, Osman N.. *İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve San'at Müesseseleri — Dolayısıyla — Türkiye Maarif Tarihi*, V, İstanbul: Eser Matbaası, 1977.

Ergin, Osman N.. *Mecelle-i Umur-ı Belediye*, I, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1995.

Ergin, Osman N.. *Mecelle-i Umur-ı Belediye*, II, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1995.

Ertuğ, Zeynep. "Solak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 37, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, 368-369.

Findley, Carter V.. *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016.

- İpşirli, Mehmet. "Bâbîâli, Tarih" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 4, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, 378-386.
- İnalcık, Halil. "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri", *Belleten*, no. 112 (1964): 623-690.
- Karvar, Şeyda. "23 Numaralı ve 1573-1574 (H. 981) tarihli Mühimme Defteri/S. 282-352 (Özet-transkripsiyon-dizin)" Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2018.
- Kitabu Mesalihi'l-müslimin ve Menafii'l-müminin*, Hazırlayan Yaşar Yücel, Ankara: Dil, Tarih - Coğrafya Fakültesi Basımevi, 1980.
- Köprülü, Orhan F.. "Çavuş," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 7, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993, 236-238.
- Kütükoğlu, Mübahat S.. "Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu: Redif-i Asâkir-i Mansûre", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, no. 12 (1982): 127-158.
- Mustafa Nuri Paşa. *Netayicü'l-Vukuat – III-IV (Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi)*, Hazırlayan Neşet Çağatay, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1980.
- Ortaylı, İlber. *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Ankara: Cedit Neşriyat, 2016.
- Özcan, Abdülkadir. "Karakol," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 24, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001, 430-431.
- Özcan, Abdülkadir. "Kılıç Alayı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 25, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2022, 407-410.
- Özcan, Abdülkadir. "Zaptiye," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt. 44, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013, 128-130.
- Sahaflar Şeyhi-zade Seyyid Mehmed Es'ad Efendi. *Vak'a-nüvis Es'ad Efendi Tarihi (Bahir Efendi'nin Zeyl ve İlaveleriyle) 1237-1241/1821-1826*, Hazırlayan. Ziya Yılmaz, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2000.
- Salahi, Mehmed. *Kamus-ı Osmani*, II, İstanbul. Ali Birinci, İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Sami, Şemseddin. *Kamus-ı Türki*, İstanbul: İkdâm Matbası, 1318.
- Shaw, Stanford J.-Shaw, Ezel K.. *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Çeviren. Mehmet Harmancı, İstanbul: Eren Yayınları, 2010.
- Spencer, Edmund. *Travels in European Turkey, in 1850*, London: Colburn and Co. Publishers, 1851.
- Spencer, Edmund. *Türkiye, Rusya, Karadeniz ve Çerkezistan*, Çeviren. Dilek Cenkçiler, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Uzunçarşılı İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. "Osmanlı Sarayı'nda Ehl-i Hiref (Sanatkârlar) Defterleri", *Belgeler*, no. 15 (1981): 23-76.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları: Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1984.

Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language, Ohio: Gramercy Books, 1994.

Yıldırım, Osman H.. Atik, Vahdettin, Cebecioğlu, Murat, Çağlar, Hasan, Serin, Mustafa, Uslu, Osman ve Yekeler, Numan: *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976 / 1567-1569)*, Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 1998.

C- Süreli Yayınlar

Takvim-i Vekayi, "Kavasan İstihdâm Eden Vüzerâ-yı Âzam'a ve Memurine Yönelik, Kavasın Kılık Kıyâfetinin Düzenlenmesine Dâir" (12 R. 1251 [07 Ağustos 1835]) 108

Takvim-i Vekayi, "Babıseraskeri'de Bulunan Kavasların Yeni Usul ve Nizama Konması" (12 N. 1249 [23 Ocak 1834])76,

D- Online Kaynaklar

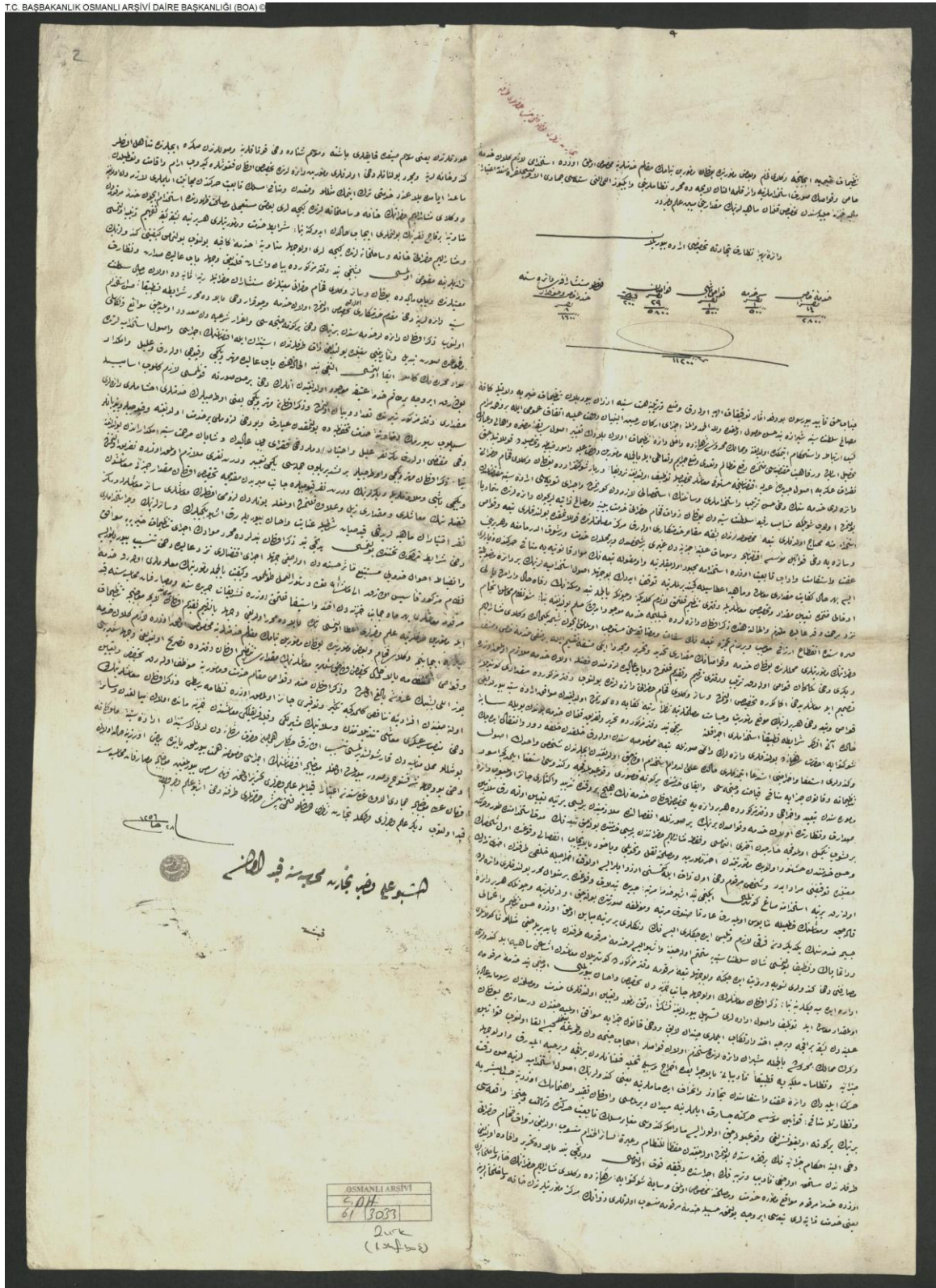
Prints, Drawings and Watercolors from the Anne S.K. Brown Military Collection. "Kavass (1840)".
Brown University Library.
<https://repository.library.brown.edu/studio/item/bdr:233471/> son erişim tarihi: 23.09.2023.

Yıldırım, Nuran. "İstanbul'da Sağlık Hayatı", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*,
<https://istanbultarihi.ist/107-istanbulda-saglik-hayati>, son erişim tarihi: 15.10.2023.

Ekler

Belge 1: Vükelanın ve Bazı Memurunin Makamlarına Mahsus Olmak Üzere Maiyetlerinde İstihdam Edecekleri Hademe ve Kavasların Miktar-ı Maaşları ve Tabi Olacakları Usul Hakkında Nizamname.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

C.DH.0061.03033.001

Belge 2: Mütesellim ve Voyvodalar Maiyetinde İstihdam Olunan Kavas ve Tüfenkçi Takımının Usul ve Nizamı.

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

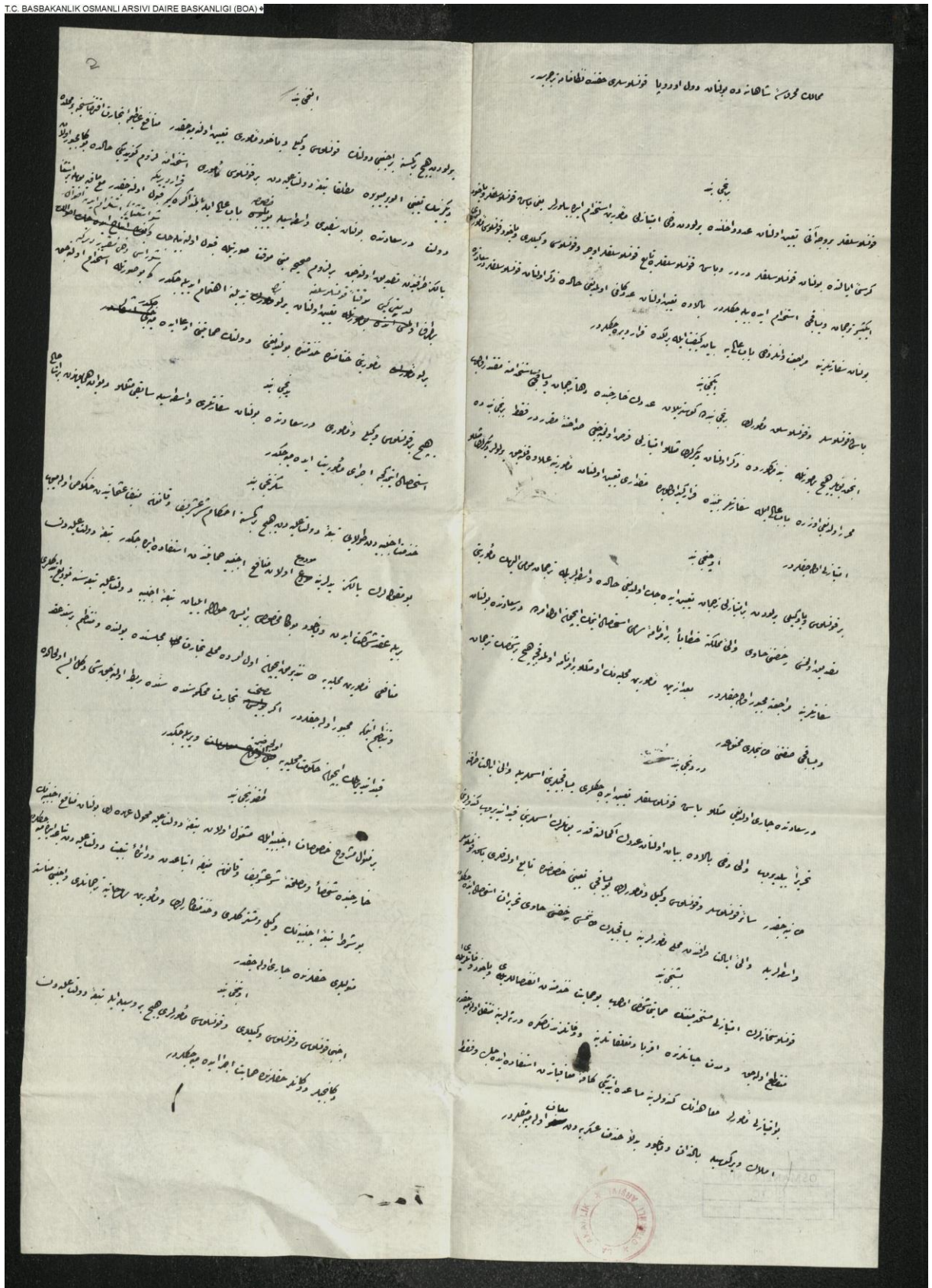
۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

[illegible]

HAT 490/24020-C

Belge 3: Memalik-i Mahrûse-i Şahanede Bulunan Düvel-i Avrupa Konsolosları Hakkında Nizamname.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA) *

HR.TO.00472.00032.002

Belge 4: Takvim-i Vekayi, Sayı: 108 – Tarih: 12 Rebiülahir 1251/07.08.1835, s. 1-2.

امور داخلیه

پهرسند صرۃ همایون شاهانه بت اخراج واعزامندن اول حجاز خندان افغانی خدمتک خدمت دولت علیه دن برینه احاله سی دیدنه مستخدمه دن اولدیغه بنه بوسنه مبارکده دخی خدمت مذکورک اندرون همایون قبض مشغون شاهانه خدمه لکندن تخرج بش افغانیه احاله سی خصوصه اراده سته حضرت ملوکانه شرفسوح وصدور بیوزلهرقی بکن شهرز بیع الاولک بکری ایکنی چعه ارنی کوز موی الیه خدمت مذکور به مأمور بی اجرا خلعت لازمه سی اکسا اولمش وپورغانی باشی حاجی ابو بکر افغانی سنده خدمت و مأموریت مذکورک کند و وضع دهنه احاله سی رجایوتیاز باش اینه ده بوسنه لک موی الیه بش افغانیه احاله سی امر و فرمان و بخته عالی سته آینه ده موی الیه حاجی بکر افغانیه احاله قلند چنده وعدعالی ارزان بیوزلشدن و متعلق بیوز بلان اراده سته شاهانه موجب حاجی مصطفی افغانی مزده سی اول و کدک و مقدر قند زدن حسین افغانی دخی مزده سی افغانی نصب و تعیین بزه عهده ستاقی مذکورک بکری بدخی بنجینه کونی اولرک دخی خلعت لازمه لری الباس قلندرن

آمدی دیوان همایون خلفا سی متعیر ان و سرآمد اندن آمدجیلک و کانی عهده سته محول اولان رفعت بک افندی به رتبه ثانیه عنایت واحسان بیورلش اولدیغندن بوجهه مبرومی الیه رتبه رابعه مناصبتدن عهده سته بولسان افلام از بهه خواجه لکله بنسکان سلطنت سته دن برینک دخی مسروری اراده احسانهاده سیه شهر سابق مذکورک بکری بشی صالی کونی خواجکان دیوان همایوندن و دیوان همایون قلی مهمه نویساندن مضامنا طرابلسه مأمورا کدوب کلش اولان حاجی عزت افندی به منصب مذکور اطاف علیه شاهانه دن توجیه و اجرا واقضا ایدن خلعتی اکسا اولمشدر

بکن هفتنه چیقان تقویم وقایع نسخه سنده بیان و اشعار اولمشدنی وجهه طرابلسده بیت المال و عساکر منصوره نضاری عنوانیه مأمور و تعیین قلندرن عزی افندیک سرمایه شرف و مغرری و مأمور بنسده باعث ازدیاد شوق و غیری اولقی اوزره کال بنده پروری و عاطفت شاهانه اقتضاسندن ناشی موی الیه شهر سابق مذکورک بکری بدخی بنجینه کونی مابین همایونیه جلب اولمشدر حضور فائش انور حضرت ملوکانه ده کدوسسته رتبه ثانیه نشان ذیضی احسان بیورلش و ما "اس" سی سعادتلو رائف پاشا حضرتلرینک کتختالقی خدمتده اولان ساهی افندیک مسایه شوکتویه شهت شاهانه خواجداقی رتبه معتبره سیه حکام بیورلشی مشار الیه طرفندن

التماس اولمش و مشار الیه اشو التماسی رهین مساعدت سینه اولدرق رتبه مذکور موی الیه توجیه بیورلش اولدیغندن بشقه علاوه اطاف علیه تاجدارای اولقی اوزره بقطعه خواجداقی نشان دخی عنایت واعطا قلندرن

در سعادتده جومع و مساجد محرقدنک اسکریبی مقدمه مسایه عنایتویه حضرت جهانبا سده بعض وزرای عظام و رجال دولت علیه ابد قیامت آثار همسم خبر بزرگه انشا اولمش اولدیغندن عضو قتلومصوره دفتر داری نافذ افندی حضرت تری قلیل طلیل مکارم دایل شاهانه ده بودقه دخی اثر خبر اولقی اوزره قبان دقیق جوارنده واقع اسکو بی جامع شریفی انشاسته شروع و مباشرت بزه الحاله هده بناسی تکبیل اولوب اسبق فعل خیرتده سی الیه تحصیل اجر جزیل بش و بیک خانه ده واقع قله بوستانی جوارنده کائن ستان افغانی مسجد شریفی دخی رجال دولت علیه دن سعادتلو چاوشیانی حاجی شعیب افندی حضرتلرینک ساره حضرت ملوکانه ده مساعی خبریه سی آتارندن اولقی اوزره انشا واکال قلندش و پاب عالی جوارنده واقع نعللی مسجد شریفی دخی رجال دولت علیه دن امتدیکرکی امینی طهریک افندی حضرتلرینک دلات همت واقعه سیه رهین ختام اولمشدر

خواص رفیعہ یعنی ایوب ملاسی اسکریبی خلیل ابراهیم رفعت بک افندیک اشو سته مبارک شهبان شریفی غایتده ختامه رسیده اوله جق مدت معینه سته اوج ماه مد و ختمه سته مذکور ذی القعدة الشریفی غایتده دکن متصرف اولقی و بوجهه عهده سته ایوب ملاسی موقتا توجیه اولشان خاتم سلطان حقد میر السید یحیی افندیک توجیهی باینده اصدا بیوز بلان امر عالی تبدیل اولمشده سته مذکور ذی الحجة الشریفی سی غره سندن ضبط ایتک اوزره مجددا فرمان عالیشان و برلس و حالاسکدر ملاسی عثمان کتختما زاده السید علی رضا افندیک سته آینه محرم الحرامک بکرمی کوننده رسیده ختام اوله جق مدت معتاده سته اوج آی مد و ختمه سته مذکور شهر ربیع الاخرینک بکرمی کونته دکن متصرف اولقی باینده کدوران ایدن شهر ربیع الاولک بکرمی طقوزنجی کونته مورخ امر عالیری اعضانیله هر بری ممنون قلندرن مد ظل سلطانتا امین

ربیع تعالی و تقدس حضرتلری عسرواقبال حضرت شاهانه بی آن بان مرداد و فراوان بیورسون ذات شوکتست جناب خلافتناهی شید قوانین شوکت و سلطنت اولدرق مسایه ابهتویه ملوکانه ده هر ر خصوص وجه احسن اوزره بدرقته مرکز نظام و انتظام اولمش اولمشده اولدیغنه و وزرای عظام حضراتی دائره لنده بولسان قواسان طائفه سی هیئت

Görsel 1: Avrupa Çizimi Bir Kavas¹⁰⁷.

¹⁰⁷ Prints, Drawings and Watercolors from the Anne S.K. Brown Military Collection. "Kavass (1840)". Brown University Library. <https://repository.library.brown.edu/studio/item/bdr:233471/>
Erişim Tarihi: 23 Eylül 2023.

Görsel 2: Selanik'te Bir Kavas¹⁰⁸.

¹⁰⁸ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (İBB Atatürk), Kartpostallar (Krt), 241.

Görsel 3: Solda Osmanlı Bankası Kavası, Sağda Avusturya Konsolosu Kavası¹⁰⁹.

¹⁰⁹ İBB Atatürk, Krt, 1024.

Summary

It can be seen that state institutions were reorganized from time to time to adapt to the needs of the period when Ottoman history was examined in general. The regulations made for the solid establishment of state institutions in the 14th century, the changes made in palace protocols and state laws in the 15th and 16th centuries, and the transformations in military and financial institutions in the 17th and 18th centuries are examples of these reorganization attempts. Similarly, fundamental arrangements were made in the administrative and military organization of Ottomans, in the 19th century. Regulations such as *Sened-i İttifak* in 1808, *Vak'a-i Hayriye* in 1826, *Tanzimat Edict* in 1839, and *Islahat Edict* in 1856 are comprised of the basis of these fundamental changes. In addition, it is fairly usual that these fundamental regulations were reflected in the lower levels of the central and provincial administrations. This study focuses on the rules regarding public order and security made in the central and provincial administrations after abolishing the Janissaries, which went down in history as *Vak'a-i Hayriye*. The main problem of the study is how security and public order were organized in Istanbul and the province after the abolition of the Janissaries. In this context, this study puts forward the claim that before the establishment of units such as the Police Force, Zaptiah Force, or Gendarmerie responsible for security and order in the central and provincial organizations, officials called "kawwas" were employed in these areas, and, in this respect, the kawwases formed the basis of these organizations.

First, focused on the term "kawwas" and explained the constructional and lexical changes of the meaning of this word over time, in this study. Then, kawwases were grouped according to the administrative units in which they were employed, and the regulations determining their job descriptions were examined. In this way, it aims to get an idea of how the Ottoman Empire tried to solve the problems related to security and public order in the central and provincial areas after the *Vak'a-i Hayriye*.

The first and oldest meaning of "kawwas" is "archer, volunteer or mercenary soldier using arrows and bows", as a military term. Later, the military meaning of the word kavas was lost, corresponding to the loss of military value and meaning of archery, and as of the 19th century, it was used in meanings related to security and public order. This meaning of the word continued to be used until the beginning of the 20th century.

In the classical ages, the Janissaries were used to solve problems related to public security and municipal order in the Ottoman Empire. However, it was necessary to establish modern security units to solve these problems in 1826 when the Janissaries were abolished. One of the conclusions reached by this study is related to this issue: Until the establishment of these security units such as the police, zaptiah, or gendarmerie, the kawwases were employed in central and provincial administrations as a temporary solution.

These various central and provincial administrations are Mabeyn-i Hümayun, Bâb-ı Âli, local administrators called Voivodes or Mütesellim, Consulates, and, Şehremaneti. Kawwases, who served in the Mabeyn-i Hümayun, were used to send documents between the palace and various institutions. The Kawwases who served in the Bâb-ı Âli were divided into three separate classes were named as Seraskerlik Kawwases, Zaptiye Kawwases, and Security Kawwases. While the Seraskerlik Kawwases and the Zaptiye Kawwases dealt with public order and safety, the Security Kawwases served as the security guards of various government departments and high-ranking civil servants. The Kawwases who served in the Voivodes and Mütesellim were called Provincial Kawwas. These Kawwases are responsible for the safety of the rural roads and passages. Consulate Kawwases, as their name suggests, served as security guards of the consulates. Şehremaneti Kawwases was established to ensure the security of all parts of Istanbul, including Anatolia, Rumelia, and the Dersaadet. For this purpose, all the Kawwases who were responsible for the public safety and security of Istanbul were gathered under the Şehremaneti. The Şehremaneti Kawwases were called municipal sergeants over time.

Another conclusion reached by the study is that Kawwases were not organized under an institutional structure. In some previous studies, it has been claimed that Kawwases were employed under an institutional structure, named Kawwasship, established during Bayezid I. In my opinion, Kawwases are not affiliated with any institution. Every institution employs Kawwas under its organizational structure, just like today's official and unofficial security officers.